

Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Факультет педагогіки та психології

Кафедра методик початкової та
дошкільної освіти

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

Зубчик Лілія Володимирівна

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

другий (магістерський) рівень вищої освіти

на тему «ОРГАНІЗАЦІЯ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»

Виконала: студентка II курсу, групи
ДП19М

спеціальності 012 Дошкільна освіта

освітня програма Дошкільна освіта та

Початкова освіта

форма навчання денна

керівник кандидат педагогічних наук,

доцент Мартін А.М.

рецензент доктор педагогічних наук,

доцент Філоненко О.В.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Зубчик Л.В.

Кропивницький – 2020

Центральноукраїнський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка

МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кафедра методик дошкільної та початкової освіти

Допущено до захисту

Зав. кафедри Лілія Пліаді О.І.

« 29 » жовтня 2020р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

другий (магістерський) рівень вищої освіти

«ОРГАНІЗАЦІЯ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»

Кваліфікаційна робота

Зубчик Лілії Володимирівни

студентки ДП19М групи

спеціальності 012 Дошкільна освіта

освітня програма Дошкільна освіта та
Початкова освіта

форма навчання денна

Науковий керівник кандидат педагогічних
наук, доцент Мартін Аліна Миколіївна

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою « 90 » балів,

за шкалою ЄКТС A,

за національною шкалою вільно.

Секретар ЕК Лілія / Курочка Л.В.

« 22 » грудня 2020р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОШУКОВО- ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	7
1.1. Теоретичний аналіз дослідницької діяльності дошкільників.....	7
1.2. Значення дослідницької діяльності для пізнавального розвитку дітей..	18
1.3. Методи та форми для організації дослідницької діяльності дітей дошкільного віку.....	24
Висновки до 1 розділу.....	38
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ ДОСЛІДУ В РОБОТІ З ДІТЬМИ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	39
2.1. Дослід як вид пошуково-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку.....	39
2.2. Аналіз сучасної практики використання дослідів під час занять у дошкільному закладі.....	44
2.3. Практичне впровадження дослідницької діяльності під час занять з ознайомлення дітей з довкіллям.....	46
Висновки до 2 розділу.....	52
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	57
ДОДАТКИ.....	61

АНОТАЦІЯ

Зубчик Л.В. Організація пошуково-дослідницької діяльності в умовах закладу дошкільної освіти. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 012 Дошкільна освіта. – Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Кропивницький, 2020.

Актуальність теми. У дошкільному закладі дитина отримує необхідні уявлення для подальшого навчання в школі. Тому необхідно створити такі умови, в яких дитина зможе задовольнити свій інтерес та сформувати знання. Оскільки дошкільники від народження є дослідниками, то така діяльність має місце і в закладі освіти. Саме тому темою роботи є вивчення особливостей організацій пошуково-дослідницької діяльності в умовах закладу дошкільної освіти.

Об'єктом роботи є процес пошуково-дослідницької діяльності дошкільників у ЗДО. Предметом виступає пошуково-дослідницька діяльність дітей дошкільного віку. Мета дипломної роботи полягає у з'ясуванні особливостей організації пошуково-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку в умовах ЗДО.

В першому розділі розкриті основні положення про особливості пошуково-дослідницької діяльності, її вплив на пізнавальний інтерес дітей та основні способи організації такої діяльності. Другий розділ присвячений опису дослідження як виду пошуково-дослідницької діяльності, його організації, вивченню сучасного досвіду педагогів та в описі практичного впровадження дослідницької діяльності на заняттях в середній групі. Результатом роботи є опис умов організації дослідницької діяльності дітей в закладі дошкільної освіти, а також розроблено конспекти занять з ознайомлення дітей з довкіллям.

Ключові слова: пошуково-дослідницька діяльність, дослід, пізнавальний інтерес, дитина дошкільного віку, заклад дошкільної освіти.

SUMMARY

Zubchik L.V. Organization of search and research activities in the conditions of preschool education institution. - Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualification work for the master's degree in specialty 012 Preschool education. – Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian Pedagogical University, Kropyvnytskyi, 2020.

In preschool, the child receives the necessary ideas for further study at school. Therefore, it is necessary to create such conditions in which the child will be able to satisfy their interest and form knowledge. Since preschoolers are researchers from birth, such activities also take place in an educational institution. That is why the theme of the work is to study the features of organizations of research activities in the conditions of preschool education.

The object of work is the process of research activities of preschoolers. The subject is the research activities of preschool children. The purpose of the thesis is to clarify the peculiarities of the organization of research activities of preschool children in a preschool institution.

The first section reveals the main provisions of the features of research activities, its impact on the cognitive interest of children and the main ways of organizing such activities. The second section is devoted to the description of the experiment as a type of research activity, its organization, the study of modern experience of teachers and the description of the practical implementation of research activities in the middle group. The result of the work is a description of the conditions for the organization of research activities of children in preschool education, as well as developed outlines of classes to acquaint children with the environment.

Keywords: research activity, experiments, cognitive interest, preschool child, preschool institution.

ВСТУП

У психолого-педагогічній літературі проблема пошуково-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку вивчається досить детально та є наразі важливою. Це тема є важливою у через її вплив на подальший розвиток та навчання дітей. Це початковий етап, який вивчається багатьма педагогами і психологами як в історично-педагогічній спадщині, так і в сучасних дослідженнях. На велику роль пошуково-дослідницької діяльності у вихованні та навчанні дітей вказували західноєвропейські педагоги Я.А. Коменський, Й.Г. Песталоцці, Р. Оуен, Ф. Фребель, М. Монтесорі. Вітчизняний педагог К.Д. Ушинський розглядав важливість праці в природі та пошуково-дослідницьку діяльність для виховання дітей. Фундаментальними є його методичні рекомендації стосовно організації пошуково-дослідницької діяльності. Зокрема, така діяльність повинна бути урізноманітненою, відповідала віковим особливостям та приляла активізації дитячого мислення.

В сучасній теорії, практиці педагогіки та психології в Україні проблема пошукової діяльності є досліджуваною та важливою. В роботах В.К. Котирло, Л.Г. Подоляк розкривається процес формування самостійності діяльності дітей, особливості розвитку ставлення до праці.

Протягом останніх років в дослідженнях (В.О. Павленчик, Г.В. Беленька, М.А. Машовець, Н.М. Кот, Н.Б. Кривошея) розглядають трудову діяльність з боку виховного впливу на дітей та на формування позитивних взаємовідносин дітей в спільній діяльності під час експериментування.

Вихователь є керівником пошуково-дослідницької діяльності дітей. Завданнями його роботи є :

- організувати навчальний процес так, що знання про природу подавалися дітям різними способами;
- формувати у дітей практичні вміння і навички взаємодії з природою;
- вихованні бережливого ставлення до неї на заняттях і в повсякденному житті;

– сприяти інтелектуальному, вольовому та емоційному розвитку дошкільників, та ін.

Пошук способів для екологічної освіти та виховання дітей дошкільного віку, вибір та обґрунтування видів діяльності й засобів для їх навчання, змушують на виокремлення та залучення найефективніших серед них. Вони мають створити умови для продуктивної та ефективної роботи закладу дошкільної освіти в цьому напрямі. Поміж всіх існуючих засобів пошуково-дослідницька діяльність дітей є універсальною та доречною. Адже, діти від народження є дослідниками, які вивчають навколишній світ шляхом спостереження та експериментування. Цю природну особливість необхідно використовувати та сприяти подальшому розвитку.

Саме природна жага дізнатися невідоме, допитливість дітей обумовлює їх навчання. Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що діти дошкільного віку в змозі самостійно розкрити причинно-наслідкові зв'язки елементарних явищ, можуть утворювати логічні ланцюжки з умовою, якщо завдання мають дослідницький та практичний характер.

Такої ж думки дотримувався В.О. Сухомлинський: «Дитина мислить образами. Це означає, що, слухаючи розповідь вихователя про подорож краплинки води, вона має у своїй уяві й сріблясті хвилі вранішнього туману, і темну хмару, і гуркіт грому, і весняний дощ. Що яскравіші в її уявленні ці картини, то глибше осмислює вона закономірності природи» .

Дослідницька діяльність дітей сприяє формуванню елементарних знань та навичок пошукової роботи, підвищенню інтересу до явищ живої і неживої природи, активізації самостійної розумова діяльність дошкільників.

Пошуково-дослідницька діяльність створює умови для вирішення та точного розуміння проблем, питань, які постають перед дитиною в процесі навчання. Важливим в такій роботі є те, що діти самостійно роблять «відкриття» у світі природи.

В роботах педагога М. М. Поддяков прослідковується думка про те, що експериментування є специфічною формою діяльності, який стимулює пізнавальну активність дитини. Світовий досвід підтверджує вірність ідеї педагога. Важливим є і те, що на активізацію пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку впливає залучення їх до роботи з простими дослідженнями. Дослідження зацікавлюють дітей те, що мають схожість з фокусами, своєю цікавістю, посильністю та загадкою.

Зважаючи на розвиток освіти та сучасний її стан помітно, що методика організації пошуково-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку розроблена недостатньо. На це є ряд причин:

- недостатня теоретична база;
- брак літератури з цієї теми;
- відсутність мотивації педагогів у вивченні проблем даної теми;
- недостатня матеріальна база для створення умов, що сприяють теорію перевірити на практиці.

Тому вважаємо вивчення цього питання перспективним напрямком дослідження. Саме тому темою роботи обрано: «Організація пошуково-дослідницької діяльності в умовах закладу дошкільної освіти».

Об'єкт дослідження – процес пошуково-дослідницької діяльності дошкільників у ЗДО.

Предметом пропонованого дослідження є пошуково-дослідницька діяльність дітей дошкільного віку. Метою дипломної роботи виступає: з'ясування особливостей організації пошуково-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку в умовах ЗДО.

Для досягнення поставленої мети передбачається розв'язання таких завдань:

1. Визначення суті дослідницького методу в ознайомленні з оточуючим світом.
2. Описати змісту дослідницької діяльності в дошкільному навчальному закладі.

3. Охарактеризувати структуру досліджуваної методики його проведення.

4. Проведення дослідницької роботи з дітьми середнього дошкільного віку в ЗДО № 71 «Катеринка» м. Кропивницький.

Теоретичне значення. Пропонована робота сприяє глибшому розумінню необхідності використання дослідницької діяльності в практиці роботи закладу дошкільної освіти .

При підготовці дипломної роботи використано такі методи науково-педагогічного дослідження:

– теоретичні: історико-теоретичний аналіз наукових джерел та практичного досвіду педагогів, узагальнення педагогічного досвіду;

– емпіричні: аналіз передового педагогічного досвіду, спостереження з метою уточнення умов організації дослідницької роботи дошкільників.

Практична значущість кваліфікаційної роботи зумовлена збільшенням можливостей в організації дослідницької діяльності в ЗДО та ефективністю такої діяльності в ознайомленні дітей з довкіллям.

Наукова новизна магістерської роботи полягає у розкритті актуальності теми в сучасному освітньому просторі та висвітленні переваг використання пошуково-дослідницької діяльності в роботі з дошкільниками.

Апробація дослідження здійснена: на студентській науковій конференції, яка відбулася у листопаді 2020 року в Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка.

Публікації. Основні положення магістерської роботи викладено у публікації «Організація пошуково-дослідницької діяльності в умовах сучасного закладу дошкільної освіти».

Базою практичного дослідження виступала загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №2 Кіровоградської міської ради Кіровоградської області В практичному експерименті приймали участь 20 учнів початкових класів.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (51 позиція), додатків. Обсяг основного тексту магістерської роботи 68 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1. Теоретичний аналіз дослідницької діяльності дошкільників

Психолого-педагогічні дослідження вказують на те, що когнітивний компонент переважає у ставленні до пошуково-дослідницької діяльності при вивченні природи. Тому логічним та доцільним буде розвивати активність дітей шляхом пізнавальної діяльності.

Вивчення теорії та практики педагогіки з цієї теми дозволяє стверджувати, що пошуково-дослідницька діяльність сприяє розвитку у дітей мисленневих процесів; формуванню орієнтувальних вмінь, інтелектуальних та практичних дій. Не менший вплив на дітей має і створення екологічних моделей в спільній діяльності з дорослим. Експериментування є доцільним у зв'язку з розмаїттям природних явищ, змінністю і циклічністю сезонних особливостей природи, прихованістю причинних зв'язків.

Важливим є вплив пошукової діяльності, при ознайомленні дітей з природою, на підвищення та покращення саморегуляції та самостійності дітей. Це дозволяє засвоїти знання про навколишній світ в результаті самостійної діяльності та в посиленому для дітей режимі. Дослід визначається як спосіб матеріального впливу людини на об'єкт з метою вивчення цього об'єкта, пізнання його властивостей. Цей напрямок широко розглядали Є.М. Водовозова, Є.І. Тихеева, а саме проведення дослідів з дітьми дошкільного віку. На їхню думку, під час такої дослідної роботи діти мають спостерігати, аналізувати, мислити, зіставляти, діяти, робити самостійні висновки. З розвитком світу та його можливостей дослідам мають надати значної уваги, адже це полегшує

пояснення, покращує розуміння матеріалу, дозволяє всеціло розглянути те, чи інше явище.

Доцільність використання дослідів в роботі з дітьми зумовлена тим, що така діяльність має особливу доказовість та забезпечує повноту та міцність знань, які дитина засвоює. Під час проведення дослідів забезпечується чуттєве сприймання, практична діяльність дітей і словесне обґрунтування. Поєднання цих діяльностей максимально активізує розумову діяльність дітей та відповідає характеру мислення дошкільників.

Досліди виправдовують свою доцільність можливістю безпосередньо стежити за всіма процесами та ходом явища, а потім при відтворенні необхідних умов повторити та прослідкувати ще раз. У закладах дошкільної освіти проводять такі види дослідів:

1. Ілюстративний або демонстраційний (суть в тому, що вихователь самостійно проводить дослід, а діти лише спостерігають, а потім роблять висновки розкриваючи властивості предметів та явищ);

2. Навчальний (діє кожна дитина. Йому слід надавати перевагу, оскільки кожна дитина самостійно перевіряє гіпотезу, поставлену на початку дослідів, знаходить відповіді на свої питання, перевіряє свої знання та можливості).

Для інтелектуального розвитку та формування цілісного сприймання дітьми навколишнього світу пошуково-дослідницька діяльність є найефективнішим засобом. Досліди проводять під час занять, екскурсій у природу, прогулянок, цільових прогулянок та праці в природі з метою закріплення, узагальнення та систематизації знань дітей дошкільного віку. Дослідна діяльність, в залежності від складності та цілей заняття, може бути або частиною заняття, або ж цілим заняттям. Важливо враховувати, що дослідна діяльність має формуватися на здобутих дитиною знаннях, щоб вона могла вільно та без перешкод організувати свою діяльність та в подальшому робити висновки.

Для отримання максимального результату необхідно дотримуватись загальної структури дослідів. Н.Ф. Яришева вказує на те, що досліди та

спостереження мають схожу структуру проведення. Вона виділяє чотири основні етапи.

Перший етап - підготовка дітей до досліду. Він полягає у активізації вже набутих знань про природні об'єкти та явища. Далі необхідно створити ситуацію очікування, активізувати зацікавленість дітей, знайти проблему тощо. Своєрідним поштовхом для цього може бути проблемне запитання, лист від когось, розповідь вихователя, або вже існуюча проблемна ситуація в групі.

Другий етап - початок досліду: обговорення необхідних умов для досліду та висунення припущень. При наявності у дітей знань стосовних певного досліду та вмінь висловити правильно свою думку, діти можуть самостійно за допомогою певних висловлювань висунути припущення. Вихователь має при попередній дослідній роботі показати принцип міркувань та висунення припущень. Подальша робота або підтвердить думки дітей, або спростує їх. Після цього дослід має обговорюватися. Всі умови в перебігові обговорення повинні бути однакові, окрім якоїсь одної. Це необхідно для того, щоб забезпечити чистоту експерименту. Наприклад: «Діти, існує думка що вода з великим вмісту цукру швидше замерзає. Давайте перевіримо це! Поставимо на мороз дві склянки: в одній буде вода чиста, а в другій – вода з цукром. Як ви гадаєте, в якій склянці вода швидше замерзне?».

Третій етап - хід досліду. Діти спостерігають за перебігом досліду, виділяють цікаві факти та спілкуються між собою.

Четвертий етап - заключний: обговорення результатів досліду. Діти роблять висновки, спростовують або підтверджують висунуті припущення на другому етапі [27,189-190].

Припущення висунуті на другому етапі досліду є нічим іншим, як гіпотезою, вона є центром дослідної діяльності дітей. Гіпотеза — прийом пізнавальної діяльності людини, форма мислення, що являє собою здогад, тобто, положення, яке тимчасово вважається можливо істинним, поки не встановлена істина. Гіпотеза перевіряються експериментальним способом, під час взаємодії з

об'єктом. Оскільки правил виведення закономірностей з окремих фактів, доступних для розуміння у дошкільному віці, є три - часові, послідовні та причинно-наслідкові, то вихователь може висловити одне або декілька припущень спільно з дітьми. Таким чином, постановка гіпотези допомагає перевірити знання дітей, поглибити їх та узагальнити. Адже певні теоретичні припущення діти формулюють емпіричною мовою. Тому гіпотеза має бути сформульована як висловлювання про певні емпіричні факти, події й обов'язково охоплювати або ґрунтуватися на теоретичних припущеннях, мати деякі дані з життя того чи іншого об'єкта природи [22].

Автори програми пізнавального розвитку дошкільників у пошуково-дослідницькій діяльності «Маленькі дослідники» Т. Шумер, І. Сергєєва вказують, що дослідна робота значно активізує пізнавальну діяльність дітей. Тому кожний етап цієї діяльності потребує мобілізації психічних зусиль особистості, творчого потенціалу. Вони розробили технологію проведення дослідницької роботи з дітьми. В основу технології дослідної роботи дітей дошкільниками покладено методикку навчальних досліджень, розроблену доктором педагогічних наук, професором А. Савенковим [24, 7].

На думку педагогів, структурними компонентами пошуково-дослідницької діяльності дошкільнят є три етапи реалізації «проблемного дослідницького навчання».

Перший етап

Робота розділяється так: вихователь самостійно описує проблему, виокремлює способи її розв'язання. А от діти мають самостійно знайти рішення проблеми.

Другий етап

Цей етап передбачає висунення вихователем проблеми, а от шляхи та способи розв'язання діти шукають самостійно. На цьому рівні допускається колективний пошук.

Третій етап

Вищий рівень. Постановку проблеми, пошук методів дослідження й розв'язання діти здійснюють самостійно [24, 12].

Розкриємо сутність етапів.

Перший етап

Для дітей молодшої та середньої групи пошуково-дослідницька діяльність проходить під прямим керівництвом вихователя. Вона є частиною інтегрованих занять, прогулянок, різних видів ігор. Така діяльність проводять під час спостережень за об'єктами і явищами природи. Це може бути і самостійна діяльність під час дослідів.

Другий етап

Цей етап пошуково-дослідницької діяльності спрямований на дітей старшого дошкільного віку.

Методика організації навчальних досліджень передбачає два рівні оволодіння технологією її проведення. На першому рівні з групою проводиться декілька тренувальних занять, з використанням карток із символічним зображенням методів дослідження. Ці картки допомагають засвоїти алгоритм дослідження, послідовність дій. На так же картках і зображені об'єкти та явища природи, які діти будуть досліджувати, так визначається тема. Вихователь ставить перед дітьми завдання - підготувати доповідь.

Послідовність дій при підготовці доповіді:

1. Проаналізувати всі знання, які дитина має з цієї теми, поміркувати та вже потім розповісти її іншим членам групи.

2. При малому обсязі необхідної інформації дитина має змогу дізнатися її у інших дітей, або ж запитати у дорослого. Дорослий, в міру більших можливостей в пошуку інформації, може надати дитині всі необхідні дані.

3. Поєднати здобуті знання раніше та під час спостережень для створення повноцінної «картини».

4. Провести самостійний дослід чи експеримент.

Важливим є узагальнення всієї інформації для подальшого використання. На початку аналізування дітьми інформації вихователь має допомагати дітям у відрізненні головного та другорядного. Після повного аналізу, виокремлення головного дитина в змозі самостійно підготувати та представити свою «доповідь з теми». Це є висновками справжнього вченого, хоча і маленького.

Звичайно, якість такої доповіді залежить від мовленнєвих можливостей дітей та загального інтелектуального розвитку. Тому важливо, щоб перші кроки в вправлянні доповідати мали короткий та стислий вигляд, а в подальшому, коли діти зможуть оперувати складнішими визначеннями, будувати повноцінні речення, доповіді стають дедалі глибшими, більш розгорнутими.

Оскільки діти стають справжніми дослідниками, вченими, то обов'язковим є обговорення почутої інформації. Вихователь має тримати все під контролем, щоб це було зрозуміло та відповідало меті запланованої роботи.

Після таких тренувальних занять, коли діти готові до самостійної роботи(це визначає вихователь) то можна переходити до другого рівня - самостійних навчальних досліджень. Діти відтворюють вже засвоєний алгоритм, але є незначні зміни й доповнення.

Послідовність дій :

1. Інструктаж та постановка завдання.
2. Вибір теми дослідження.
3. Об'єднання дітей в пари, групи для роботи.
4. Обговорення та підготовка до виконання дослідження.

5. Проведення досліджень (вихователь не бере участі в процесі, лише надає консультацію, якщо діти її потребують).

6. Запис результатів, або умовне позначення проміжних результатів на спеціальних аркушах.

7. Підсумки групової роботи, розробка загальної доповіді.

8. Слухання доповідей та їх обговорення (вихователь корегує роботи групи на даному етапі, щоб обговорення мало необхідний результат).

Третій етап

На третьому, заключному, етапі дослідницького навчання діти діють самостійно та вже повністю можуть керувати своєю діяльністю під час проведення дослідження. Діти вже в змозі діяти на свій розсуд, використовувати різні підходи, шукати нестандартні, проявляти ініціативу. Тут і розкривається цінність пошуково-дослідницької діяльності дітей, адже вони отримують знання самостійно, а не безпосередньо від вихователя « по факту». Це розвиває їхнє творче, критичне мислення, активне та пасивне мовлення, саморегуляцію, що слугує поштовхом до самоосвіти.

Розглянемо завдання при організації пошуково-дослідницької діяльності з дітьми 4-го року життя:

- Формувати в дітей конкретні уявлення про об'єкти та явища живої та неживої природи, про людину як живу істоту, що існує серед живої й неживої природи.
- Розвивати різні сфери сприйняття світу та сприяти засвоєнню сенсорних еталонів.
- Формувати знання та вміння для проводити елементарних дослідів, експериментів.
  - Активізувати мовленнєву діяльність.
  - Вчити використовувати у мовленні складні, поширені речення.
  - Виховувати допитливість, інтерес до навколишнього світу, бережливе ставлення до природи.

Для реалізації цих завдань існують наступні шляхи:

1. Постійне заохочення до діяльності в довір'ї та спілкування з ним.
2. Спостереження за діяльністю, процесами навколо.
3. Проведення спеціальних ігор, занять, які мають в собі елементи дослідницької роботи.
4. Безпосереднє проведення дослідів та експериментів, з засвоєнням їх алгоритмів.
5. Обговорення результатів дослідів та експериментів[24,37].

Завдання щодо організації пошуково-дослідної діяльності з дітьми 5-го року життя мають більш поглиблений зміст, а саме:

- Розвивати в дітей пізнавальний інтерес до довкілля.
- Вчити розпізнавати та співпрацювати з предметами та явищами навколишнього світу.
- Формувати нові знання на основі вже здобутих дітьми та їх практичній діяльності.
- Максимально активізувати всі органи чуттів для всебічного засвоєння знань.
- Розвивати вміння дитини самостійно виконувати дії в певному порядку відповідно до вказівок вихователя.
- Збільшувати словниковий запас дітей (сполучниками тому що, бо).
- Продовжувати підтримувати інтерес до дослідницької діяльності.
- Виховувати прагнення діяти самостійно.

Шляхи реалізації поставлених завдань:

1. Використання стандартних та нестандартних форм, засобів в роботі з дітьми для різностороннього розкриття інформації про довкілля. Серед них спостереження, проблемні запитання, моделювання, вправи з застосуванням всіх органів чуттів, інтегровані та традиційні заняття, ігри, робота з загадками, відео-презентації та ін.

2. Поєднання спостережень з дослідами, експериментами, фіксація результатів за допомогою вихователя.

3. Групові обговорення дослідницької діяльності, доповіді.

4. Творчі проекти на основі дослідницької діяльності.

Завданнями при організації пошуково-дослідницької діяльності з дітьми 6-го року життя є:

- Формувати знань про природу як єдину систему, в якій об'єкти і явища співіснують у причинно-наслідкових зв'язках.
- На основі засвоєних знань продовжувати формувати навички пошуково-дослідницької діяльності.
- Продовжувати вчити дітей самостійно висловлювати припущення та проводити дослідження.
- Закріпити вміння аналізувати та синтезувати результати досліджень.
- Продовжувати розвивати мовлення.
- Виховувати самостійність, наполегливість, впевненість в собі.

Для досягнення високих результатів в поставлених завданнях існують такі шляхи:

1. Активно використовувати засоби для зацікавлення дітей. Залучення «дива» до роботи з дітьми (гості; чарівні мішечки, скриньки; мультфільми; детективні історії)

2. Впровадження умовних позначок при фіксації результатів та вивчення шаблонних висловів для побудови виступу.

3. Створення в групі куточків дослідницької діяльності з відповідним обладнанням.

4. Включення дослідів та експериментів до занять, або як частина, або як цілісне заняття.

5. Проведення сюжетно-рольових ігор, вправ, лабораторних робіт.

6. Розвивати вміння складати описові розповіді наукового стилю на заняттях на основі дослідницької роботи.

Науковці Т. Шумер та І. Сергєєва досліджували вплив пошуково-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку на екологічне виховання. В ході роботи вони виділили та описали етапи ускладнення дослідницької діяльності дошкільників.

Особливості у дітей молодшої вікової групи:

1. Розуміти та виконувати дії за поданою карткою(частиною алгоритму).
2. Вчитися розглядати явище як систему, сукупність стійких зв'язків між компонентами явища за лінією: минуле > теперішнє > майбутнє для з'ясування взаємозв'язків об'єктів навколишнього світу. Наприклад:

нитка > тканина > одяг

зерно > пшениця > хліб

Такі особливості дослідницької діяльності для середнього дошкільного віку:

1. Проводити елементарні досліди за алгоритмом (з допомогою карток). Висувати припущення, спростовувати його або підтверджувати.
2. Вправлятися в аналізі діяльності, інформації, вирізняти головні ознаки.
3. Використовуючи системний підхід, формувати уявлення про себе (минуле, теперішнє, майбутнє, будова частин тіла), про свою родину (члени родини як частину системи в часовому розвитку).
4. Розширювати здобуті уявлення про об'єкти та явища навколишнього світу, виявляти їхні взаємозв'язки.

На початок навчального року для дітей старшого дошкільного віку передбачені такі особливості дослідницької діяльності:

1. Самостійно проводити досліди (при необхідності з опорою на картками з алгоритмом дій):
  - а) висловлювати припущення (гіпотезу), позначити його за допомогою умовних позначок;
  - б) визначити мету діяльності, умови її досягнення;
  - в) слідкувати за перебігом досліду, фіксувати проміжні результати, коригувати свою роботу.

2. Аналізувати, виокремлювати головні та другорядні ознаки речовин, матеріалів, предметів, особливості їх взаємодії.

3. Орієнтуватися в поняттях (лінія, система, підсистема). Аналізувати об'єкти, предмети і явища навколишнього світу, їхні внутрішні і зовнішні зв'язки, суперечність їхніх властивостей, змін у часі тощо.

На кінець навчального року маємо такі особливості:

1. Самостійно проводити дослід, експеримент (без опори на картки). Спростовувати чи підтверджувати гіпотезу та вносити необхідні результати, позначаючи умовними позначками. Працювати над помилками.

2. Використовувати набуті знання в аналізі речовин, взаємодії речовин, матеріалів, предметів, вміти їх описати. [25, С. 70-81].

Отже, пошуково-дослідницька діяльність, через схожість з грою та фокусами є дуже універсальним, багатогранним та корисним методом організації роботи дітей. На даному етапі, діти мають всі можливості отримати необхідну інформацію, яка їх цікавить - самостійно. Організація такої діяльності відповідає сучасним тенденціям розвитку самостійної, творчої, всебічно розвиненої особистості, цим і зумовлюється доцільність залучення дітей до такої роботи.

Дослідницька діяльність має свою структуру проведення, зокрема 4 етапи: підготовка дітей до дослід, початок дослід, хід дослід та заключний етап. Також має місце ускладнення та завантаженість дослідницької роботи дітей в ході їх онтогенезу. Ми проаналізували та описали особливості організації пошуково-дослідницької діяльності дітей 4-6 років життя. До кожного етапу розвитку дитини є відповідні завдання дослідницької діяльності дітей та шляхи їх реалізації. Вони, як і вимоги, ускладнюються з часом, через підвищення рівня розвитку вмінь та навичок дітей та інтелектуальний розвиток.

1.2. Значення дослідницької діяльності для пізнавального розвитку дітей

Спостерігаючи за дітьми дошкільного віку, вивчаючи розвиток та функціонування мозку дітей та аналізуючи психолого-педагогічних досліджень науковці сформували загальну думку про процес пізнання у дошкільників. Вітчизняний вчений М.М. Поддьяков досліджував цю проблему та розробив загальну стратегію пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку. Основною думкою якої є те, що діти мають вивчати предмет лише в системі об'єктів, в якій він існує. Вчений зазначає, що процес пізнання об'єктів навколишнього світу має відбуватися за алгоритмом:

1. маніпуляція з предметом та сприймання як самостійного цілісного утворення;
2. вивчення системи об'єктів, в якій предмет існує та функціонує;
3. аналіз особливостей об'єкта, завдяки яким він співіснує в системі з іншими об'єктами.

На думку М.М. Поддьяков існує два основних види пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку. Перший вид характеризується тим, що зацікавленість та процес пізнання повністю залежить від дитини та її цілеспрямованої діяльності. Дитина є єдиним самостійним суб'єктом діяльності, яку будує сама. Алгоритм дослідницької діяльності керується дитиною, так як і корегується, адже вона діє в своїх інтересах та потребах, тому і може повноцінно скеровувати свої дії. Вихователь лише спостерігає та допомагає при необхідності.

Другий вид є паралельним до першого. Якщо в першому, цілі, способи досягнення мети та результати були в руках дитини, то тут всім керує вихователь. Другий тип підходить для дітей чотирьох та п'яти років, коли діти навчаються організовувати дослідницьку діяльність самостійно [20, 3].

Світ кожного дня змінюється, з'являється щось нове і сучасні технології дозволяють нам швидко дізнаватися про новини світу. Щоб бути у вирі інформації та не втрачати її суті людині з малечку необхідно оволодіти набором

вмінь та пізнавальних навичок. Тому закономірно, що сьогодні перед педагогами постють важливі завдання, одним з них є підготовка дитини до життя, а зокрема розвиток пізнавальної сфери дошкільників.

Аналізуючи визначення різних науковців можемо вказувати, що пізнавальний розвиток - це сукупність кількісних і якісних змін, що відбуваються в різних видах діяльності дитини у зв'язку зі збагаченням її досвіду, формування способів і засобів пізнавальної діяльності, розвиток всіх психічних процесів [16].

З визначення зрозуміло, що одним із аспектів пізнавального розвитку дитини є збагачення досвіду. До нього і входить соціальний досвід, який є важливим у формуванні особистості в цілому. Судження, дії, способи організації своєї діяльності дитина переймає від людей, що оточують її, тому важливо оточити дитину позитивним та корисним «досвідом».

Не менш важливим аспектом в розвитку дитини, її пізнавальної активності є розвиток мислення. Всі знання та навички, які дитина засвоює в процесі життя мають осмислюватися та супроводжуватися мисленнєвим процесом. Для цього необхідно розвивати мисленнєві процесів: аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, класифікації, серіації. Залучаючи дитину до різних видів діяльності можна охопити більшість процесів та розвивати їх паралельно та взаємозалежно.

В дослідженнях психологів зазначається, що розвиток наочно-образного мислення дуже пов'язаний з розвитком уяви, зі здатністю дитини побачити ціле раніше, ніж його частину, уявляти предмет за описом, його походженням, передбачати зміни в ньому, кінцевий результат тощо. За допомогою уяви дитина може функції одного об'єкта переносити на інший, це помітно в грі дитини, коли вона з легкістю використовує предмети-замінники (паличка стає ложкою, а листя - грошима).

Перед переходом в шкільний вік дитина починає маніпулювати загальними поняттями (числом, словом, словосполучення, реченням, а також тими, що

існують у символічній формі). Таким чином у дитини розвивається знакова функція мислення[16,44].

Спостерігаючи за розвитком пізнавальної активності дітей дошкільного віку, можна прослідити за її підвищенням та покращенням при залученні дітей до пошуково-дослідницької діяльності. Цей вид діяльності охоплює велику кількість мисленневих процесів та розвиває самостійність, підвищує допитливість тому не дивно, що таким чином і розвивається пізнавальна активність дошкільників.

Дослідження психологами дошкільників свідчать про те, що дієвим шляхом розвитку дітей є емпіричне узагальнення знань отриманих на основі свого власного досвіду. Для цього важливим є допомога вихователя в отриманні досвіду фіксації набутих дитиною знань в період певної діяльності. Зокрема, закріплювати у дитини узагальнення у вигляді еталонів, символів, умовних позначень, моделей тощо. Способи означення не задаються дитині, а відкриваються нею як природне узагальнення власного досвіду спостереження і експериментування. «У процесі навчання дітей узагальненим способом обстеження предметів за допомогою спеціально розроблених систем сенсорних еталонів постійно підвищується рівень зорового сприймання, що і допомагає дошкільникам оволодіти такими основними відношеннями дійсності: частина - ціле, предмет - предмет, предмет - система предметів. Оволодіння такими відношеннями збагачує і значно розширює можливості пізнавальної діяльності дітей, вона стає пошуково-дослідницькою» [36,с.74].

Дитина старшого дошкільного віку вже в змозі експериментувати з предметами по-новому: оперує в предметами та шукає інші способи їх поєднання, досліджує їх в різних аспектах, навіть в здавалося б неймовірних.

Відомий педагог В. О. Сухомлинський дотримувався думки про те, що процес пізнання є дивовижним, незвичайним, вражаючим. Він змушує підтримувати у дитини живий і постійний інтерес. Важливим в активізації пізнавальної діяльності дитини є вихователь. Вихователь тримає всі важелі

управління діяльністю дітей, вибір форм та засобів роботи з ними, що допомагають максимально збуджувати цікавість. Всі ми схожі між собою жагою до відкриттів, досліджень, до відчуття себе науковцем. Дитина частіше цю свою потребу втілює в життя. Та якщо немає каталізаторів для неї - безпосереднього спілкування з фактами і явищами, радості пізнання, ця потреба поступово згасає, а разом з нею слабне інтерес до знань.

Це є важливим та необхідним у всебічному розвитку дитину, тому що впливає на розумовий, фізичний, моральний, трудовий, естетичний аспект виховання рівноцінно та взаємозалежно. «Виховати людину з ясним розумом, благородним серцем. Найперше дитина має пізнати свій власний організм, зрозуміти взаємозв'язки між його органами, між людським організмом, умовами та природнім середовищем, тобто дістати змогу знайти ті непомітні з першого погляду вузлики, де відбуваються зчеплення причинно-наслідкових зв'язків, з яких і народжується запитання» [6,с. 7].

Стимулюванню навчально-пізнавальної діяльності дитини-дошкільника сприяє організація вихователем дослідницько-пошукової роботи. Роль вихователя є надважливою і успішність його залежить від його вміння створювати проблемні ситуації, ставити пошукові завдання; від його вміння поєднувати вже набуті дитиною знання та досвід з новими; від того, як він добиратиме форми, методи, прийоми для допомоги дітям розвивати розумову активність, допитливість.

Науковці зауважують, що важливо сформувати у дошкільників пізнавальний інтерес. Вихователю необхідно створити рівні умови для прояву пізнавальної активності дітьми, як в групі, так і самотійно. Для цього слід застосовувати всі можливі способи до виховування пізнавального інтересу; вчити дітей оперувати загальними діями та алгоритмами дій при розв'язанні практичних або розвивальних завдань; розвивати та зміцнювати самотійність дітей у їх діяльності.

Власне, проблема активізації наочно-пізнавальної діяльності полягає в тому, щоб зуміти знання у межах однієї теми поєднати з предметами і явищами з інших систем, тем, інтегрувати їх в логічний ланцюжок необхідних знань, умінь і навичок. [28, 8]

В.О. Сухомлинський зазначав: «У ланцюзі явищ одне за одним ідуть відкриття, перед дитиною спалахують, ніби вогники, думки, вони стимулюють розумових процесів. Запалюється вогник - і дитині хочеться знати більше, хочеться думкою проникати у нові явища. Це бажання і є поштовхом, який прискорює розумові процеси» [12, с. 89].

Педагог наголошував, що для розвитку пізнавальної сфери та розумового зростання дітей необхідно створювати умови:

- Новий матеріал доцільно подавати як відкриття, бажано самими дітьми, а не готову і прямо подану інформацію.
- Підготовка вихователів, створення наукової бази, розширення матеріальної забезпеченості закладу.
- Робота на перспективу, планування результатів та способів дій в майбутньому.
- Активізація пізнавальної сфери дошкільників з використанням пошуково-дослідницької діяльності.

При дотримання всіх вимог, можна розраховувати на високі результати та повне засвоєння дітьми знань про навколишній світ. Інтеграція матеріалу дає можливість формувати у дітей цілісну та закономірну картину світу, безумовно і економить час. З плюсів ще те, що такий підхід стимулюватиме дітей до розумової праці, а і до вдосконалення пізнавально-розвивальних процесів [38, С.33-35].

Пошуково-дослідницької діяльність дає безліч можливостей в організації роботи вихователя та групи. Різноманітність дітей зацікавлює, тому тримає в тонусі їх інтерес. Діти в змозі вивчити та побачити те, що можливо б і не зустріли в буденному житті.

Розвиваючи цю думку педагоги О. Аріна, Е. Кладієва, Т. Михайлеченко, розкривають основне завдання пошуково-дослідницької діяльності - виявлення і демонстрація зв'язків недоступних для органів чуття дитини. Адже органи чуття є основною зброєю дітей під час проведення дослідів, експериментів. Це створює умови для отримання досвіду та загального розвитку. Діти до того ж самостійно аналізують результати своєї роботи, роблять доповіді, розкривають суть явищ та зв'язки у природі [16, с. 42].

Крім цього, пошуково-дослідницька діяльність сприяє удосконаленню пам'яті дітей, активізації їхніх розумових процесів, стимулює у них розвиток мовленнєвих навичок. А отже у дітей накопичується досвід розумових дій та операцій, тобто формуються розумові вміння [18, с. 43].

Головними завданнями вихователів при організації пошуково-дослідницької діяльності є:

- Підвищити рівень обізнаності та засвоїти нововведення в науці.
- Розвивати свої акторські вміння, поповнювати скарбничку способів, методів для роботи з дітьми.
- Проаналізувати способи сприйняття дітьми дійсності і вибрати напрямки роботи, для кращого засвоєння ними знань.
- Розвивати в собі креативність та творчий потенціал.

Отже, пізнавальний розвиток напряму залежить від становлення пізнавальної активності. Складовими якої є: підвищення у дітей інтересу до отримання нової незвіданої інформації, жаги до знань, прагнення до отримання уявлень про навколишній світ, формуванні вмінь та навичок для подальшої пізнавальної діяльності. Ефективним для досягнення цієї мети є використання пошуково-дослідницької діяльності. Адже при такій роботі активізуються розумові процеси, удосконалюється пам'ять, розвиваються мисленнєві процеси: аналіз, синтез, порівняння, систематизація, узагальнення, поглиблюється дитячий чуттєвий досвід. Самостійність при дослідницькій діяльності для дітей є не менш корисною, адже формує самоорганізовану особистість. Важливою та

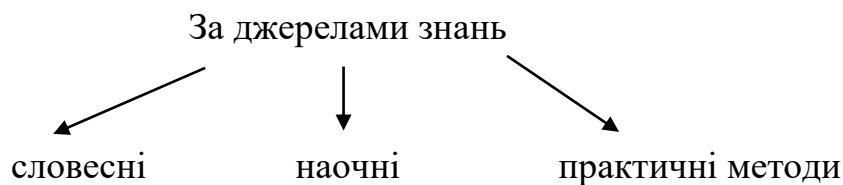
невідмінною роллю в цьому у вихователів. Вони є основним джерелом знань для дітей, від них залежить організації роботи дітей, збагачення їх досвіду. Тому вихователі мають самовдосконалюватись, шукати нові та цікаві способи розкрити прості явища для дітей більш розкрито та поглиблено.

1.3. Методи та форми для організація дослідницької діяльності дітей дошкільного віку

Від завдань, мети поставлених вихователем та змісту навчального матеріалу залежить і підбір засобів, форм та методів навчання. Для дітей в дошкільному віці важливим є розвиток сенсорних еталонів та поглиблення чуттєвого досвіду. Для цього доцільно використовувати наочні і практичні методи. Для розкриття та повного аналізу матеріалу необхідно застосовувати словесні методи: бесіду, пояснення, розповідь. Це стосується і організації дослідницької діяльності, вихователь обирає, які методи, засоби буде використовувати, щоб різнобічно подати дітям матеріал.

Кожен метод впливає на особливості організації роботи вихователя і дітей. Як правило, в педагогічній практиці орієнтуються на комплексне застосування різноманітних методів.

Класифікація методів навчання у дошкільній дидактиці відбувається:

Ми розкриємо сутність основних методів для організації дослідницької діяльності дітей дошкільного віку:

розповідь	спостереження	вправи
бесіда	ілюстрація	ігри
читання творів художньої літератури (слухання дітьми)	демонстрація	прості досліди
інструктаж		моделювання

Словесні методи навчання

Використання цих методів дозволяє вихователю конкретизувати, поглиблювати, уточнюють уявлення дітей про навколишній світ. Головна особливість та суть методів у тому, що інформація дітям подається через слово вихователя, а сприймання її здійснюється у процесі слухання. Ці методи є універсальними, адже доповнюють інші методи, що дає більш ефективний результат. Використовуючи ці методи вихователь полегшує дітям процес систематизації та узагальнення їх знань про природу.

Основними словесними методами, які використовують у навчанні дітей дошкільного віку є розповідь, читання (слухання дітьми) творів художньої літератури, інструктаж та бесіда.

Розповідь — це метод навчання, який полягає у оповідній та описовій формі висвітлення навчального матеріалу. Один із самих універсальних методів, що дозволяє збагатити досвід дітей враженнями, викликає різні емоції, почуття, розбурхує уяву створенням певних образів. Розповідь вихователя має бути з чіткою метою, художньою формою, забарвлена емоціями та переживаннями, основою на вже відомих дітям знаннях. Розповідь може стосуватися будь-якої сфери діяльності, подій, фактів, але неодмінна нести в собі нові знання.

Роль розповіді в організації дослідницької діяльності полягає підготовці до роботи, не інструктаж, а як основа, діти дізнаються необхідну інформацію і можуть організувати подальшу роботу [20, с. 45-49].

Інструктаж - ознайомлення зі способами виконання завдань, використання інструментів, приладів і матеріалів, дотримання техніки безпеки, показ необхідних дій та організації робочого місця [44, с.29].

За змістом інструктаж є вступний, поточний та заключний. Перед початком самостійної діяльності дітей проводиться вступний інструктаж. Його суть у знайомленні дітей із змістом роботи та особливістю виконання завдань, аналізу їх результатів. Поточний інструктаж полягає у консультуванні дітей під час

безпосередньої роботи. Заключний інструктаж вихователь використовує для аналізу результатів самостійної діяльності дітей.

Бесіда у дошкільному закладі - це розмова дитини і вихователя, групи і вихователя, дитини з дитиною з певної теми. Бесіду застосовують у навчанні для узагальнення і систематизації знань про навколишній світ. Важливим є розвивати мовленнєві вміння дітей на інших заняттях, для продуктивного діалогу під час дослідницької діяльності.

Необхідно дотримуватися структури бесіди, враховуючи її вид, добирати запитання за темою, щоб дитина могла чітко та зрозуміло дати відповідь. Питання в дослідницькій діяльності можуть нести проблемний, причинно-наслідковий, констатуючий характер.

При організації роботи з дітьми дошкільного віку застосовують такі види бесіди:

- етична (для досягнення виховних цілей);
- пізнавальна (для обговорення фактів, подій, явищ навколишнього світу);
- вступна (для підготовки дітей до певної діяльності);
- підсумкова (для узагальнення та систематизації знань).

Цей метод є ефективним при наявності у дітей уже багажу знань, які вони вільно та зрозуміло можуть донести. Дослідницька робота організовується на спілкуванні, обміні думок, суджень, тому цей метод є невід'ємним при організації такої роботи.

Наочні методи навчання

Основною метою цих методів є показ та використання зображень, моделей об'єктів і явищ для розкриття їх суті. Наочні методи існують у тісному зв'язку зі словесними і практичними методами. Поєднання цих методів дозволяє ознайомити учнів з об'єктами, процесами, явищами, в їх натуральному вигляді або в символічному зображенні за допомогою малюнків, карт, плакатів, репродукцій, схем тощо. Сучасні можливості дозволяють залучати інноваційні технології для роботи з цими методами, зокрема ІКТ.

Знання, на думку К. Ушинського, формуються на основі конкретних образів, сприйнятих дитиною. «Цей хід навчання від конкретного до абстрактного, від уявлення до думки такий природний і ґрунтується на таких зрозумілих психічних законах, що відмовлятися від його необхідності може лише той, хто зовсім відхиляє необхідність дотримуватися у навчанні вимог людської природи взагалі і дитячої особливо» [29, с.190].

Ілюстрація – наочний метод навчання, який полягає у безпосередньому показі об'єктів, явищ, процесів у їх символічному зображенні (фотографії, малюнки, схеми, графіки та ін.).

Демонстрацію використовують для формування уявлень про недоступні для безпосереднього сприймання об'єкти, процеси явища навколишнього світу. Її застосовують для вдосконалення і систематизації знань дітей про предмети і процеси. Метод демонстрації полягає у показі дітям натуральних предметів або їх зображень (картин, відео). При демонстрації всі предмети мають відповідати величині, бути реальними, не викривляти дійсність, а його зміст — відповідати пізнавальним можливостям дітей певного віку.

У дошкільному закладі для демонстрації використовують: спеціально створені дидактичні картини (серії про рослин, тварин тощо); репродукції картин відомих художників (пейзажі, натюрморти, казкові сюжети та ін.); книжкову графіку (ілюстрації до художніх творів); предметні картинки, згруповані за відповідними темами («Кухня», «Море», «Професії» та ін.). З використанням ІКТ можлива демонстрація через слайди презентації, відеоролики, комп'ютерні програми для дітей. Важливо не нехтувати гігієнічними нормами (тривалість, якість зображення, відстань, освітлення та ін.) та враховувати вікові можливості дітей, для сприйняття інформації в такому вигляді[41].

Спостереження – це активне, поступове, цілеспрямоване сприйняття дітьми об'єктів, явищ, процесів навколишнього світу.

Під час спостереження у дітей розвивається мислення, адже під час сприйняття діти аналізують побачене, виділяють основні ознаки, функції,

особливості предметів, встановлюють причинно-наслідкові зв'язки. За допомогою нього діти удосконалюють мовленнєві навички (описуючи результати своїх спостережень) та сенсорні процеси (відчуття, сприймання).

Спостереження буває короткочасним (наприклад, за поведінкою тварини) і тривалим (за будівництвом будинку, ростом рослини тощо).

У процесі навчання використовують такі види спостережень:

- розпізнавальні - застосовують для ознайомлення з новими об'єктами, поглиблення уявлень дітей;
- спостереження за зміною і перетворенням об'єктів. Суть полягає у тому, що діти спостерігають за об'єктами в їх динаміці, порівнюючи різні стани, перехід від одного до іншого. Це стимулює розвиток пізнавальної активності дітей;
- репродуктивні спостереження [29, с 22].

Дошкільна педагогіка ставить такі вимоги до спостереження як методу навчання:

1) обґрунтованість, зрозумілість мети спостереження, раціональність завдань, які постають перед дітьми;

2) посиленість для дітей, врахування вікових та індивідуальних особливостей дошкільнят, їхніх інтересів та потреб, при виборі об'єкта спостереження;

3) організованість процесу спостереження;

4) активізація знань дітей та інтересу для подальшого використання органів чуття;

5) спонукати дітей до самостійності;

б) застосування дітьми засвоєних знань під час спостереження в подальшому навчанні [33,с.40-43].

Практичні методи навчання

Практична діяльність дітей, при правильній організації вихователем, спрямована на формування та засвоєння знань, умінь і навичок. Доцільність тих, чи інших практичних методів залежить від вікових особливостей дітей та уже

наявних у них ЗУН. Для дітей молодшого та середнього віку така діяльність організовується безпосередньо за зразком, а от в старшій групі діти переходять до самостійної роботи. До цих методів на лежать вправи, ігри, прості досліди, моделювання [20,с. 50].

Вправи - це багаторазове повторення дітьми розумових і практичних дій, зміст яких задані педагогом. Класифікуючи вправи за функціональним призначенням маємо такі види:

- вправи, що направлені на відтворення вивченого матеріалу, мета яких закріплення знань. Діти навчаються розрізняти відоме та невідоме, розуміти результати діяльності та зіставляти його із передбачуваним, виправляти помилки та невідповідності, а ще розвивається самоконтроль. Ці вправи використовуються частіше;
- вправи, націлені на застосування наявних знань, умінь і навичок у нових ситуаціях. Ці вправи сприяють розвитку самостійності, вмінню діяти не за планом, наполегливості;
- творчі вправи. Спрямовані на застосування нових дій і операцій, якими діти ще не засвоїли [35,с. 12].

Вправи є універсальним методом для організації диференціації, оцінювання та контролю роботи. Через велику різноманітність вправи є доцільними при використанні таких фільтрів: вікові особливості, зміст матеріалу, цілі вихователя.

Ігри. Гра є провідною діяльністю дошкільників, тому і широко використовується вихователями. Ігри мають за мету спростити, зробити більш доступнішим, цікавішим поданий вихователем дидактичний матеріал.

Гра є каталізатором для розвитку уваги, уваги та мислення дітей дошкільного віку. Вихователі використовують різні види ігор під час організації діяльності дітей:

- творчі ігри (сюжетно-рольові, театралізовані, режисерські та ігри-драматизації, будівельні);

- ігри з правилами (дидактичні, настільні, друковані, рухливі).

Прості досліди.

Полягають у перетворенні предмета, явища чи ситуації з метою виявлення прихованих якостей об'єктів, встановлення зв'язків між ними та ін. Такі дії є пошуковими. Їх зміст залежить від навчально-пізнавальних завдань, які ставить вихователь, можливостей дитини діяти самостійно. [24,с. 30].

Пошукові дії дітей дошкільного віку сприятливо впливають на розвиток вміння визначати властивості та стани предметів (холодний - теплий; літає – плаває; перехід води у пару тощо). До самостійної пошукової діяльності залучаються старші дошкільники, а от діти молодшого та середнього віку виконують лише елементи такої діяльності, через брак досвіду та знань.

Досліди проходять еволюцію – від простих практичних дій задля отримання результату, до повноцінної дослідницької діяльності.

Моделювання. Основною метою моделювання є заміщення, це дозволяє об'єкти реальної дійсності замінити на їх зображення або певні знаки. Використання моделей дозволяє легше та зрозуміліше розкрити суті, властивості, зв'язки між природними об'єктами. Це дає можливість споглядати та проводити спостереження за явищами, які недоступні в даний момент [24,с. 50].

Для демонстрації дітям в дошкільному закладі, використовують такі моделі:

- предметні (відповідають параметрам існуючого предмета);
- предметно-схематичні (важливі елементи об'єктів, зв'язки між ними передають за допомогою предметів-замінників і графічних знаків),
- графічні (графіки, формули, схеми та ін.) [24, с. 53].

<p>За типом пізнавальної діяльності виділяють наступні методи навчання</p>
--

- пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний)
- репродуктивний (відтворюючий)

- частково-пошуковий (евристичний)
- проблемний
- дослідницький [8,с. 36]

Пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний) метод

У навчання дошкільників використання цього методу впливає на розвиток сприймання, достатнє усвідомлення та запам'ятовування дітьми фактів і явищ. Через поєднання різних органів чуттів та більшого спектру та різноманіття інформації діти можуть опановувати та відтворювати значний обсяг знань. Ще один із плюсів є можливість організовувати різні форми роботи при викладі матеріалу (фронтальну, групову, індивідуальну).

Репродуктивний метод

Суть методу полягає у повторенні набутих знань, відтворенні процесів діяльності за вказівкою вихователя. Для досягнення мети практикують багаторазове повторення та виконання одних і тих самих завдань. В подальшому з виконанням подібних завдань, схожих на вже повторені зразки [11, с.37- 42].

Частково-пошуковий (евристичний) метод

Для повноцінного наукового пізнання треба мати набір знань та вмінь, для їх формування необхідно поступово вчити дітей діям, процесам, які в подальшому стануть повноцінною науковою діяльністю. Діти засвоюють елементи кожного етапу роботи окремо, потім ці знання як пазли стають повноцінною картиною.

Вихователь має відповідально та ретельно готувати дітей до подальших звершень. Кожне завдання, має бути часткою великої мети. Завдання підбираються відповідно рівню розумового розвитку дітей, наявності знань та вмінь та рівню самостійності.

Проблемний метод

Це метод допомагає в активізації розумової діяльності дітей. Проблемні питання, завдання досить рано зацікавлюють дітей і стають каталізатором в подальшій пошуковій роботі. Вихователь має чітко та логічно подати проблему,

завчасно обдумавши всі можливі результати, до яких прийдуть діти. Важливо розвивати дитячу самостійність в такій діяльності [15,с. 49].

Дослідницький метод

Це метод, в якому діти виступають у ролі дослідників, тобто самостійно виділяють та формулюють проблему, висловлюють гіпотезу для її рішення, відшуковують методи розв'язання, спираючись на вже відоме; аналізують, зіставляють та описують отримані результати, роблять умовиводи й узагальнення, усвідомлюють провідні поняття й ідеї, а не отримують їх готовими. Метод спрямований на засвоєння суб'єктами навчання усіх етапів пізнання. Від організаційно-діяльної ділової гри відрізняється короткою регламентацією процесу.

На організацію роботи в групі, підбір методів, засобів, прийомів впливає вибір вихователем форми організації навчання.

Форма організації навчання - колективна навчальна діяльність вихователя і дітей, що проходить у встановленому порядку і певному режимі. Формою описується спосіб комунікації вихователя з дітьми, діяльності групи, визначається місце та режим проведення роботи.

У закладі дошкільної освіти використовують такі форми організації навчання: фронтальні, групові, індивідуально-групові, індивідуальні. Причиною до змін форм організації діяльності є те, що у дітей підвищується пізнавальна активність від нововведень, чогось незвичного, руху. Якщо у дитини не виходить щось в певному виді діяльності, при зміні форми організації її роботи ми можемо поспостерігати інший результат, це позитивно впливає на емоційний стан дитини та допомагає підвищити рівень її розвитку [15,с. 99-101].

Вихователь готуючись до роботи з дітьми має враховувати низку факторів, які впливають на результативність роботи. Навчальні завдання мають бути посильними, відповідати віковим особливостям та мати індивідуальних підхід.

Полегшує вирішення цих проблем різновидність форм роботи. Щоб дитина не втратила цікавість до знань, треба їх подавати різним способом.

Засвоєння знань у дошкільників здійснюється різним способом і це залежить від їх вікових особливостей. Зокрема діти ранньому віку сприймають нову інформацію при маніпуляції з предметами, іграшками, зі слів вихователя. У середньому дошкільному віці мислення стає наочно-образним, тому образи та слова є способом отримання інформації, а дії стають засобом закріплення знань (дидактичні ігри). Старші дошкільники з розвитком словесно-логічного мислення засвоюють знання вже від поєднання різних методів та прийомів передачі матеріалу вихователем.

За провідною діяльністю розрізняють такі форми організації навчання дошкільників:

- заняття;
- дидактична гра;
- екскурсія [37,с. 34].

Заняття - форма дошкільного навчання, за якої вихователь організовує діяльність з групою дітей в у встановленому режимі, виступає в ролі «ведучого», влаштовує, спрямовує навчальну та виховну діяльність.

На початку формування дошкільної педагогіки, заняття мало на меті можливість чимось розважити дітей: іграшками, загадками, розповідями, малюванням. З розвитком методичної та матеріальної бази ключовим змістом занять стали дидактичні ігри, вправи з дидактичним матеріалом, самостійна художня діяльність тощо. На даний момент заняття визнають як на форму впливу вихователя на дітей, реалізація програмного змісту, іншими словами - як на специфічну форму організації навчання [37,с. 39].

Доктор педагогічних наук Наталія Гавриш у своїй роботі «Сучасне заняття в дошкільному закладі» класифікує заняття так:

- односпрямовані (предметні) – матеріал подається за однієї галуззю та обраного виду діяльності;

- різноспрямовані (міжпредметні) – є квінтесенцією різних галузей та діяльностей.

Перевагою предметних занять в тому, що вони повноцінно розкривають навчальний матеріал та поступово, в системі формують уміння та навички з певної галузі та є способом розвивати компетентності дітей в певній діяльності. А от міжпредметні заняття мають інтегрований або комплексний характер. Інтегроване заняття спрямоване на цілісне розкриття матеріалу з допомоги сплетіння різних тем та видів діяльності в одному занятті, тобто різнопланово вивчати явища та факти. Комплексне заняття має на меті всебічне роз'яснення однієї теми використовуючи різні види діяльності, що змінюються.

«Інтегровані заняття - це форма навчально-виховної роботи, яка об'єднує блоки знань із різних галузей навколо однієї теми з метою інформаційного та емоційного збагачення сприймання, мислення, почуттів дітей, що дає змогу пізнавати їм певне явище з різних сторін, досягати цілісності знань дітей. Результатом системного впровадження таких занять у ЗДО є формування системного мислення дошкільників, збудження уяви, позитивно-емоційного ставлення до процесу пізнання» - Наталія Гавриш [6, с.46].

Класифікація занять за організацією дітей:

- фронтальні (задіяна вся група);
- групові (10-12 дітей);
- індивідуально-групові (4-6 дітей);
- індивідуальні.

Для організації занять існують освітні програми, за якими визначається зміст, освітні, розвивальні та виховні цілі. Ще необхідно враховувати вікові особливості дітей, рівень розвитку та діяльнісних можливостей. Важливо пам'ятати що знання потрібно формувати на вже набутих, поступово, від первинного сприймання, осмислення та закріплення, до їх розширення, засвоєння знань, умінь, навичок [7,с. 78].

В сучасних ЗДО заняття проводять за такою структурою:

1) вступна частина (організаційний момент) - зацікавлення дітей, можливо проблемний момент, повідомлення мети;

2) основна частина – етап формування знань, умінь і навичок, організовується самостійна робота дітей, дослідницька робота;

3) заключна частина (підведення підсумків) – рефлексія, аналіз роботи дітей, отриманих результатів, з'ясування шляхів використання здобутих знань в житті, зв'язок з іншими знаннями [7, с.90].

Для позитивного ефекту та результативності необхідно об'єднувати навчання в межах групи, на заняттях з іншими формами організації діяльності дітей, де можливий навчальний вплив. Передовий педагогічний досвід та сучасні науковці згодні з думкою, що навчання має бути не лише на заняттях, а і поза нього: на екскурсіях, прогулянках, при організації спостережень, дидактичних ігор, виконання вправ.

Дидактична гра виступає незалежною формою організації навчання, або ж як частина заняття. Дидактичні ігри ознайомлюють дітей з різноманітними явищами, предметами та їх властивостями (формою, величиною, кольором, просторовим уявленнями).

Дидактичні ігри мають особливість, яка відрізняє їх від простих ігор – це навчальне завдання. Такі ігри корисні та доцільні через те, що несуть і розважальний ефект і активізують процеси сприймання, уваги, пам'яті. У ранньому віці майже всі заняття здійснюються у формі дидактичної гри, яка мала на меті розвиток сенсорних еталонів, мовлення, ознайомлення з об'єктами та явищами навколишнього світу, а вже для старших дошкільників дидактична гра стає самостійною формою навчання. Такі ігри створюють умови для закріплення знань здобутих дітьми під час занять. [13, с. 232]

Екскурсія є такою формою організації навчання, яка забезпечує безпосереднє ознайомлення дітей із об'єктами, явищами природи, діяльністю дорослих у природних умовах. Екскурсії починають проводити вже у другій молодшій групі (екскурсії-огляди по дошкільному закладу, ознайомлення з приміщенням,

основними елементами будівлі та з працівниками, їх робочими місцями). Для середньої групи екскурсії організують за межами дитячого закладу (в магазин, на пошту, в бібліотеку та ін.).

Важливим є повне пояснення та аналіз побаченого, адже для більшості дітей це є перше сприймання невідомих предметів і явищ. Такий вид діяльності позитивно впливає на емоційний стан дитини, відношення до навколишнього світу, сприяє розвитку її пізнавальних інтересів [18,с. 67-68].

Висновки до 1 розділу

Отже, в першому розділі, дослідивши теоретичні засади пошуково-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку, ми дійшли висновку, що при правильній організації вона активізує пізнавальну діяльність дітей. Дослідницька робота є провідною для дітей всіх вікових меж. Адже дитина від народження досліджує навколишній світ, робить свої власні відкриття. В ЗДО досліди переходять від гри вдома, до структурованої, цілеспрямованої діяльності. Все починається з постановки проблеми, пошук шляхів її розв'язання та висунення припущення (гіпотези); вирішення завдання за допомогою практичних дій. Для результативності такої діяльності дитина має засвоїти знання та вміння для саморегуляції дослідницької діяльності.

Доведено, що дослідницька діяльність розвиває спостережливість, увагу до навколишнього світу, допитливість. Також ця діяльність позитивно впливає на розвиток мислення, адже охоплює всі мисленнєві процеси. Це в свою чергу підвищує рівень розвитку мовлення дошкільників. Діти мають висловлювати свої припущення, обговорювати хід дослідів та підводити підсумки, аналізувати результати. Така діяльність ще дозволяє краще спостерігати за причинно-наслідковими зв'язками у світі, розкривати їх суть.

Важливо, що дослідницька діяльність є ефективним інструментом при формуванні у дошкільників самостійності. Саморегуляція є необхідним надбанням, яке в школі буде безцінним. Діти в ході дослідів починають спокійніше відноситись до помилок, адже в науці негативний результат це також результат.

Організація дослідницької діяльності дітей напряму залежить від вихователя. Підбір засобів і методів, їх навчальне навантаження, варіанти дослідів мають відповідати віковим особливостям та розумовим можливостям дітей, тому важливо чітко ставити цілі та шукати способи їх реалізації. Вихователь має

зацікавити дітей, створити атмосферу очікування, а потім задовольнити їх сподівання.

Методів та форм організації діяльності навчання велика кількість, вони стають чудовим підґрунтям для майбутньої пошуково-дослідницької роботи дітей. Дослідницька робота може здійснюватися з використанням різних методів та межах будь-яких форм організації навчання.

Отже, в першому розділі ми довели те, що дослідницька діяльність сприяє формуванню у дітей пізнавального інтересу. При правильному доборі методів та форм організації пошуково-дослідницької діяльності вона дозволяє впливати на розвиток спостережливості, розумової діяльності, усвідомленню причинно-наслідкових зв'язків. Дослідницька робота впроваджується в молодшій групі, де має елементарний вигляд і діти лише спостерігають за перебігом дослідів, а от в старшій групі діти самостійно можуть організувати досліди, бути їхніми ініціаторами. Тому закономірно вважати пошуково-дослідницьку діяльність невід'ємною для повноцінного розвитку особистості дошкільника.

РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРА ЗА ТМІСТ ДОСЛІДУ У РОБОТІ З ДІТЬМИ В ЗАКЛАДІ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Дослід як вид пошуково-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку

Дослід - відтворення якого-небудь явища або спостереження за ходом перебігу явища у певних умовах з метою їх вивчення. Дослід - однократне здійснення усіх необхідних дій для отримання одного результату [20, с. 245].

Для кращої ефективності використання дослідів необхідно дотримуватися структури проведення. Вона складається з 4 етапів.

На першому етапі відбувається підготовка до дослідів. Вихователь має зацікавити дітей: бесідою, проблемним питанням, сюрпризним моментом. Важливим є активізувати знання, чуттєвий досвід дітей. Наприклад: «Як ви гадаєте, діти, що таке дощ? А чи можемо ми добути пісок самотужки? Пригадайте, які стани має вода.»

Другим етапом є безпосередній початок дослідів, а саме обговорення думок, висунування припущень (гіпотез) та обдумування умов для дослідів: «В програмі про воду, повідомляли, що вода подорожує. Мені здалось це дивним. Ви розумієте про що йде мова? Як вода може подорожувати з одного місця в інше? Давайте перевіримо, чи піднімається вода до гори.»

Третій етап – це практична частина, а саме хід дослідів. Діти відповідно до віку спостерігають, або приєднуються до дослідів. Фіксують результати та обмінюються думками.

Четвертий, він же заключний, етап включає в себе рефлексію та обговорення результатів дослідів [23,с. 33].

Важливим є обдумування всього ходу дослідів вихователем наперед. Щоб уникнути неправильних суджень та невірних знань дітей необхідно проробити велику попередню роботу та дотримуватися всіх вимог під час дослідницької

діяльності. Правильно обміркувати свою роботу та діяльність дітей, підготуватися методично, дотримуватись послідовності етапів досліду, підготувати та організувати фіксацію результатів, забезпечити наявність обладнання. Така робота вихователя забезпечить поступове та систематичне здобування дітьми не лише теоретичних знань, а і практичних умінь і навичок.

Дослідницька діяльність не лише дає змогу вивчити предмети та явища в реальних умовах, що забезпечує всебічний та повноцінний багаж знань. Така діяльність дуже впливає на розвиток самостійності. Це є цінним надбанням для подальшого навчання дитини [23,с. 34-35].

При проходженні кожного етапу досліду важливо дотримуватись всіх особливостей цих етапів. Цікавість дітей головний інструмент вихователя в роботі. Поки дітям цікаво - вони в дії. Загадки, проблемні питання, розповіді, відеофайли, листи від героїв, сюрпризні моменти, гості – ці всі засоби вихователь використовує для створення реакції очікування.

На другому етапі ні одне з висловлювань дітей не має залишитись без розгляду.

Наприклад:

- зимою діти виносять пофарбовану воду на мороз, щоб вийшов кольоровий лід.

Вихователь запитує: «Чому на вулиці зимою вода перетворюється на лід? Чи можна виготовити кольоровий лід у приміщенні?»

- діти висувають припущення, одні більш правильні: «від холоду вода замерзне, стане льодом», можуть бути : «вода може замерзнути і на вулиці, і в будівлі», інші прямі та непогрунтовані: «на вулиці лід буде». Дитячі гіпотези мають бути спростовані або підтвержені практичним шляхом. Так діти будуть бачити взаємозалежність слів та способу їх перевірки. Якщо так сталося, що дітям складно висловити конкретне припущення, вихователь має допомогти, спонукати їх до мисленнєвої діяльності. На ранніх етапах введення дослідницької діяльності в навчальний процес припущення висуває вихователь.

Наприклад:

- при визначенні необхідності поливки рослин і доказів своїх суджень, діти відшуковують ознаки стану рослин дозволяючи зробити висновок про сухість та вологість ґрунту, їх колір, про зміни стану листя. [34,с. 20]. На цьому етапі важливо підготувати всі умови, які є необхідними для дослідження. Діти мають бути проінформовані щодо організації досліду, всі назви приладів, процесів, об'єктів мають бути озвучені та роз'яснені.

Третій етап є основним, тому має бути організований правильно та ретельно. Всі досліди мають проходити в тій послідовності, як заплановано вихователем, мати результати та бути безпечними. Досліди добираються згідно програми, змісту матеріалу.

Вихователь має підтримувати бесіду з дітьми, щоб вони могли висловлювати свої думки, припущення щодо досліду, того що бачать. Фіксація проміжних результатів на цьому етапі допоможе краще побачити цілісну картину всього досліду, прослідкувати причинно-наслідкові зв'язки.

Четвертий етап є не менш важливим. При обговоренні результатів вихователь пригадує дітям обговорення припущень на другому етапі, змушує міркувати, співставляти та аналізувати. Необхідно пов'язати здобуті знання з життєвим досвідом дітей, та показати чим корисні вони для дітей. Діти мають розуміти необхідність такої діяльності. Ця робота впливає на мисленнєві процеси, їх розвиток [19,с. 17].

Евристична бесіда допомагає встановленню причин різних природних явищ за допомогою суджень. Вихователь виконує роль ведучого, скеровує процес міркувань і вказує на помилки.

Наприклад:

- під час прогулянки при відлизі (в січні) вихователь звертає увагу на те, що гілки кущів, прикрашенні гірляндами з краплинок води. Він пропонує дітям здогадатися, що відбулося і чому, куди подівся сніг, який діти в ранці бачили на гілках.

- Я думаю що сніг розтав - каже одна дитина, - бачите, ліхтарі світять, від них іде тепло, тому він розтав.

- А я думаю що розтав тому, що сонце світить сьогодні. Ось і вийшли крапельки - каже інший.

Вихователь не відмовляється від відповідей, але пропонує згадати: "вчора ввечері ліхтарі теж світили, а хіба сніг танув?"

"Ні, ввечері не танув" - згадали діти.

Вихователь каже, що сьогодні не було сонця, день був похмурий.

Діти здогадалися, що причиною розтавання снігу виявилось загальне потепління. Вихователь пропонує подивитися на термометр. І вони переконуються, що на вулиці значно потепліло [23].

Прості досліди можна проводити під час занять, прогулянок, екскурсій, в роботі з куточком природи, ділянкою групи. Необхідно слухати дітей, адже під час різної діяльності їх починають цікавити різні питання, на які треба дати відповідь. На думку В. О. Сухомлинського, важливо, щоб кожна з названих тем несла дитині безліч відкриттів, зроблених нею самостійно, щоб дитина заглибилась подумки в якусь деталь, зосередила на ній усю свою увагу, забула про все інше. У результаті формується пізнавальне завдання, а воно потребує встановлення причин, зв'язків та відношень між явищами природи. На основі висунутої гіпотези здійснюються пошуково-дослідницькі дії дітей [37].

Ще одним важливим фактором для правильної організації дослідницької діяльності є матеріальна база. У закладах дошкільної освіти можна створити природничо-наукові центри, міні-лабораторії, природничі осередки. Для дослідницької діяльності потрібно підготувати матеріали та обладнання:

- прилади-помічники: мікроскоп, лупи, чашкові ваги, пісочні годинники, компаси, різноманітні магніти, біноклі;
- прозорий та непрозорий посуд (різного виду та об'єму): пластикові пляшки, склянки, відра;

- природні матеріали: камінчики різного кольору і форм, мінерали, глину, землю, вугілля, різнокольоровий пісок, мушлі, шишки, шкаралупу горіхів, шматочки кори дерев, листя, гілочки, пух, мох, насіння фруктів і овочів;
- підручні матеріали: латочки тканин, дрiт, дерев'яні, пластмасові, металеві предмети, дерев'яні катушки, інше;
- технічні матеріали: гайки, гвинти, цвяхи;
- різні види паперу: звичайний альбомний, кальку, наждачний тощо;
- барвники;
- медичні матеріали: піпетки, гумові груші, колби, пробірки, дерев'яні палички, вату, мензурки, шприци (пластмасові без голок), марлю, мірні ложечки;
- інші матеріали: дзеркала, повітряні кулі, дерев'яні зубочистки, олію, муку, сіль, кольорове і прозоре скло, форми, піддони, плоске блюдо, стеки, учнівські лінійки, сито, металеві кульки (легку і важку), таз, сітку, сірники, сірникові коробки, нитки, різнокольорові гудзики, голки, шпильки, соломинки для коктейлю;
- ігрове устаткування.[46, с. 20-21]

Ознайомлення дітей з довкіллям за допомогою пошуково-дослідницької діяльності має більш розвиваюче значення. Методичне застосування дослідницької діяльності в процесі навчання дітей призводить до того, що вона стає способом самостійної пізнавальної діяльності дитини. Під впливом пошукової діяльності у дітей формуються елементи самостійного творчого мислення. Задоволення та відраду самостійних відкриттів закріплює інтерес до природи [1,с. 47].

Враховуючи значення пошукової діяльності для розвитку дітей, необхідно постійно створювати умови для її організації.

Зміст дослідів у ЗДО:

- нежива природа (сонце, повітря, вода, ґрунт, явища природи);
- рослинний світ,
- тваринний світ;

- організм людини.

Базовий компонент дошкільної освіти передбачає такі теми для проведення дослідів, кожна тема має свою мету і приклад досліду:

- ТЕМА «СОНЦЕ»
- ТЕМА «ПОВІТРЯ»
- ТЕМА «ВОДА»
- ТЕМА «ГРУНТ»
- ТЕМА «ЯВИЩА ПРИРОДИ»
- ТЕМА «РОСЛИНИ»
- ТЕМА «ТВАРИНИ»
- ТЕМА «Я І ПРИРОДА»
- ТЕМА «ПІСОК»
- ТЕМА «СНІГ»
- ТЕМА «ЛІД» [2].

2.2. Аналіз сучасної практики використання дослідів під час занять у дошкільному закладі

Проведення дослідів у ЗДО під час занять є досить складним процесом, в плані осмислення, обґрунтуванні побаченого. Як попередньо зазначалося, дослід проводиться за певною структурою, яка складається з чотирьох етапів: підготовчого, початку досліду, проведення досліду та заключного. Окрім цього, важливою є попередня підготовка вихователя до проведення досліду.

Так, А. Давидова, вихователь ЗДО №20, м. Миколаїв, у своїй практиці проводить досліди з теми: «Повітря – це життя» таким чином:

Перед проведенням заняття, обов'язково була проведена попередня робота.

Вихователь разом з дітьми фіксує особливості погоди в календарі та звертає увагу на температуру повітря.

Вихователь. А що таке повітря?(*відповіді дітей*). Спробуємо розібратися.

Дослід «Повітря-невидимка» [6].

Можемо відзначити, що вихователь починає заняття з легкого досліду, який вказує на невидимість повітря. Далі завдяки дослідом «Чи є повітря в людині?», «Як відчутти повітря?», «Чи можемо ми обійтися без повітря?» для дітей стають відомі особливості повітря, його користь для людини, сенс його необхідності для людей. Далі вихователь розкриває мету екологічного виховання, вправою «Добре-погано» діти визначають, що корисно для повітря і них, а що небезпечно. Для закріплення знань про повітря, вихователь пропонує дошкільникам скласти загадки про повітря, опираючись на малюнки на дошці. Наступним етапом роботи є розкриття поняття вітер, через поняття повітря. Для закріплення знань про повітря і вітер, діти працюють з коректурною таблицею «Повітря і вітер».

Треба сказати, що досліді вихователем організовані методично правильно, але саме заняття не має логічної структури. Діти поступово дізнаються все більше нового про повітря, від легкого до складного. Але на нашу думку, для дітей було забагато нової інформації. Необхідно було краще розкрити позитивний та негативний вплив на повітря, ніж переходити одразу до вітру..

У свою чергу, вихователь ЗДО «Івушка», м. Ровеньки, Луганської обл. у своїй педагогічній практиці проводить дослідження з теми «Малятам про повітря» так:

Проведена попередня робота, а саме досліді на визначення властивостей повітря, його користі навколишньому світі.

Подальше заняття ґрунтується на цих знаннях, діти закріплюють і поглиблюють свої знання допомагаючи Пальчику-мізинчику. Зазначимо, що занятті має пошукову спрямованість, шляхом роздумів діти роблять висновки, які допомагають їм краще зрозуміти природу повітря.

Це заняття також має екологічну спрямованість (допомога кімнатним квітам), але лише поглиблює знання дітей про повітря, дослідницька діяльність відбувалась на попереднього занятті. Самі досліді, які зазначаються в

попередній роботі за отриманими дітьми заняття, схожі на заняття Давидової А. Такі досліди схожі, можуть відрізнятись лише матеріалами, які використовуються, та послідовністю їх проведення [36].

Отже, з досвіду сучасних педагогів-практиків можемо побачити, що вихователі в обох випадках проводили досліди методично правильно, але корегували їх послідовність та розкривали суть поняття повітря, вітру по-різному. Необхідно нерозривно вивчати ці поняття. Заняття з дослідами є невід'ємною частиною для вивчення різних видів понять і явищ, адже лише через дослідницьку діяльність дитина може вивчити їх з різних сторін та закріпити свої знання, а вихователю легше роз'яснити природу того чи іншого явища чи процесу.

2.3. Практичне впровадження дослідницької діяльності під час занять з ознайомлення дітей з довкіллям

Під час розробки конспекту заняття для дітей середньої групи з теми «Таємниці повітря», ми брали до уваги попередню роботу, яка проводилась з дітьми, наявні знання і дітей, щоб розробити конспект заняття максимально ефективним для засвоєння дітьми даної вікової групи.

Мета має такі пункти: сприяти розвитку пізнавальних процесів, розвитку мовленнєвої компетентності, вміння відповідати на запитання; розвивати мислення, увагу, спостережливість, стимулювати інтерес і допитливість у пізнанні природи; вчити робити висновки в процесі дослідницької діяльності; виховувати емоційно-позитивне ставлення до пошуково-дослідницької діяльності: поглиблювати уявлення про повітря як природне середовище, про властивості повітря; виховувати дбайливе ставлення до довкілля.

Заняття починається з привітання та оголошення теми заняття. Під час цього етапу, вихователь використовує сюрпризний момент: загадки та появи повітряної кулі, яка є підступом до вивчення теми Повітря.

Особливим є те, що після підготовчого етапу, на якому було проведено бесіду, яка розкриє знання дітей про повітря пропонуємо провести інструктаж, який нагадає дітям про правила поведінки при проведенні дослідів.

Наступним етапом є початок дослідів, діти уважно слухають вихователя та виконують його вказівки. Для повного розкриття особливостей повітря ми пропонуємо 3 дослідів. Після проведених дослідів вихователь закріплює знання дітей, про те що повітря є скрізь і його можна відчутти

Наступним моментом є розкриття поняття вітру, через поняття повітря, як ми зазначали вище. Вихователь показує, що повітря теж має свою роботу, на прикладі корабликів на «озерці». Діти переконуються, що повітря необхідне для життя та існування людей.

В заключній частині, вихователь обговорює з дітьми корисні та небезпечні фактори, які впливають на стан повітря. На цьому етапі роботи, ми формуємо екологічну свідомість через дидактичну гру «Забруднює/очищає»

В кінці заняття для закріплення отриманих знань ми пропонуємо, кожній дитині назвати «таємницю» повітря, оперуючись на малюнки на дошці, чим ми розвиваємо мовлення дітей та перевіряємо знання дітей, які вони засвоїли.

Отже, оскільки найчастіше в дошкільних закладах освіти заняття по ознайомленню дітей з природою проводяться інтегровані, поданий нами конспект заняття саме інтегрованого типу, тому що такі заняття відтворюють освітній процес не окремо, а в єдності з іншими дисциплінами. Запропонований нами конспект заняття містить метод дослід, дидактичну гру та вправу на розвиток мовлення.. Проведення заняття за розробленим нами конспектом передбачає:

- ретельне вивчення теоретичного та практичного матеріалу стосовно організації методу дослід;
- попереднє визначення вихователем обсягу матеріалу, що буде опрацьовуватись під час заняття;
- підбірку дослідів;

- попередня робота з дітьми;
- підготовку засобів наочності та технічних засобів;
- підбір фактичного матеріалу для досягнення мети даного заняття.

Особливість поданого нами конспекту заняття полягає в тому, що готуючи це заняття вихователь має передбачити таке навантаження для дітей, щоб врахувати рівень їх пізнавальних можливостей, залучити до діяльності всіх дітей та дати їм настільки різноманітні завдання та прийоми, щоб запобігти відставанню слабких дітей і водночас не стримувати темпу зростання рівня розумових здібностей сильних. Ми намагались побудувати конспекти занять таким чином, щоб усі без винятку діти засвоїли поданий їм матеріал та не втратили зацікавленості до кінця заняття.

Другий конспект заняттям, яке ми розробили також для дітей середньої групи з теми «ЧАРІВНІ ПІЩИНКИ». Це заняття є підсумковим, для закріплення знань дітей. Включає в себе набір дослідів, під час яких діти уточнюють та закріплюють свої знання про властивості піску. На прогулянках та іграх у групі діти спостерігали за піском, маніпулювали з ним.

Мета має такий перелік пунктів: познайомити дітей з властивостями піску; допомогти дітям краще пізнати навколишній світ неживої природи; створити сприятливі умови для сенсорного сприйняття, вдосконалення таких життєво важливих психічних процесів, як відчуття, які є першими ступенями в пізнанні навколишнього світу; через ігри і досліди навчити дітей визначати фізичні властивості піску; навчити дітей робити самостійні висновки за результатами обстеження; виховувати моральні і духовні якості під час її спілкування з природою.

Заняття починається з оголошення новини про те, що діти стануть справжніми дослідниками, науковцями. Під час цього вихователь веде коротку бесіду і ставить дітям проблемне запитання «Чи знаєте ви звідки береться пісок?». Діти дають свої відповіді і опираючись на них пропонує провести перший дослід.

Кожен дослід потребує від дітей різного ступеню участі в діяльності. Вони спостерігають або приймають участь в досліді.

Важливим є те, що матеріал дослідів складний, пісок сипучий і можливі небажані випадки, проведений інструктаж про поведінку під час роботи піском.

Наступним етапом є проведення ряду дослідів, діти уважно слухають вихователя та виконують його вказівки. Для повного розкриття поняття пісок, та його властивостей ми пропонуємо 6 дослідів. Серед них:

1. Звідки береться пісок?
2. З чого складається пісок?
3. Легко сиплеться пісок

Після цього дослідів вихователь відволікає дітей і пропонує відгадати загадку про вітер. Такий момент добре впливає на зацікавленість дітей та змушує сконцентруватись на темі.

4. Чому при сильному вітрі незручно грати з піском?
5. Куди зникла вода?
6. На мокрому піску залишаються сліди, відбитки.

Кожен дослід розкриває основні властивості піску та дає дітям змогу самостійно зробити висновки, які є короткими, але зрозумілими. Всі дослідів між собою взаємозалежні, мають логічну структуру.

Наступним моментом є повідомлення дітям інформації про те, що піском можна малювати. Вихователь змінює вид діяльності і тепер діти переглядають на екрані відео. Відео присвячене майстерності малювати на піску картини. Для дітей це цікава інформація, яку в подальшому можна використовувати.

В заключній частині, вихователь обговорює з дітьми всі результати дослідів. Дотримуючись послідовності він запитує у дітей, про що вони дізналися, які сьогодні властивості піску. На цьому етапі роботи, ми формуємо цілісну картину знань про пісок.

Це заняття має багато функцій, які не видно на перший погляд, але в майбутньому на дітях це відобразиться. Зокрема, взаємозв'язок піску, повітря, води; розкриття багатоплановості деяких матеріалів(піску); пояснення причинно-наслідкових зв'язків(від тертя утворюється пісок тощо).

Перший конспект є популярним в дошкільних закладах освіти заняття з ознайомлення дітей з природою через інтегрований характер, другий конспект є предметним. Заняття направлене лише на вивчення конкретного поняття, його властивостей.

Запропонований нами конспект заняття містить такі методи навчання: дослід та демонстрацію. Їх достатньо, що проінформувати дітей та сформувати знання з теми. Проведення заняття за розробленим нами конспектом передбачає:

- ретельне вивчення теоретичного та практичного матеріалу стосовно організації методу дослід;
- попереднє визначення вихователем обсягу матеріалу, що буде опрацьовуватись під час заняття;
- підбір логічних, структурованих дослідів;
- попередня робота з дітьми;
- підготовку засобів наочності та технічних засобів.

Ефективність поданого нами конспекту заняття полягає в тому, що діти повністю поглиблюються у світ досліджень, та справді стають дослідниками, а не просто сприймають фактичним матеріал. Важливим було підготувати це заняття звертаючи увагу на обсяг матеріалу, залучити до діяльності всіх дітей та дати їм настільки різноманітні завдання та прийоми, щоб запобігти відставанню слабких дітей і водночас не стримувати темпу зростання рівня розумових здібностей сильних. Такий вид роботи з дітьми забезпечує можливість усім дітям засвоїти поданий їм матеріал та не втратили зацікавленості до кінця заняття.

Отже, розробивши ці заняття ми провели їх на базі ЗДО, в середній групі. Під час проведення занять, діти були дуже активними, за рахунок того, що діяльність постійно змінювалася, чергувалися різні види методів та прийомів. Дослідницька

діяльність приносила задоволення та радість. Діти були готові до сприйняття матеріалу та нового. Серед недоліків було те, що важко організувати таку діяльність на велику кількість дітей, залучити всіх. Тому ми намагалися розробити конспект та створити умови для подолання цієї проблеми. Ще було складно організувати дітей одразу включитися в роботу. Діти звикали до зміни вихователя, але все ж швидко долучилися до роботи. Можемо сказати, що розроблені нами конспекти занять з ознайомлення з довкіллям є максимально ефективним для дітей середньої групи. Всі методи та прийоми відповідають можливостям дітей цього віку, нові знання подаються на основі вже засвоєних, логічно та поступово.

Висновки до 2 розділу

В другому розділі ми розглянули дослід як один із методів організації пошуково-дослідницької діяльності дошкільників. Досліди підвищують пізнавальну активність дітей. Для них відкривається можливість прослідкувати зв'язки у природі, які до цього могли не спостерігати, без необхідних умов.

Пошуково-дослідницька діяльність стала частиною програм для ЗДО «Впевнений старт», «Дитина» тощо. Така діяльність є популярною та ефективною, тому не дивно, що вона має місце в організації освітнього процесу в сучасних ЗДО.

Сучасний заклад дошкільної освіти, це місце, де дитина отримує відповіді на всі свої питання, а ще багаж знань, умінь та навичок, які в подальшому будуть для неї опорою та незмінним помічником в пошуку відповідей в школі. Пошуково-дослідницька діяльність, через схожість з грою є дуже універсальним, багатогранним та корисним методом організації роботи дітей. На даному етапі, діти мають всі можливості отримати необхідну інформацію, яка її цікавить самостійно. Організація такої діяльності відповідає сучасним тенденціям розвитку самостійної, творчої, всебічно розвиненої особистості, цим і зумовлюється доцільність залучення дітей до такої роботи. Різноманітність дослідницької діяльності допомагає вчителю використовувати її в різних формах організації групи, поєднуючи її з іншими видами роботи.

Важливим є не хтування таким видом діяльності та використання дослідів. Не зважаючи на складну організацію, це є дуже ефективним та дієвим методом. Якщо ж немає можливості здійснити досліди з необхідним обладнанням, то існує маса дослідів, які є простими у виконанні та доступними з будь-якими матеріалами. Але задовольнити пізнавальний інтерес дітей методом дослідів необхідно, враховуючи користь від результатів такої діяльності.

Проаналізувавши досвід сучасних педагогів, ми розробили конспект заняття з ознайомлення з доквіллям для середньої групи «Капітошка» №12 ЗДО (ясла-

садок) комбінованого типу «Катеринка» № 71, м. Кропивницького. Конспект цікавий своєю побудовою, діти на початку спостерігають за явищами, проводять досліди, а потім аналізують все побачене. Вихователь керує процесом, але не забирає всю ініціативу на себе, діти повинні відчувати себе справжніми дослідниками. Для закріплення знань діти в кінці заняття, на етапі рефлексії узагальнюють все про що дізнались і складають короткі загадки, тим самим розвивають своє мовлення.

В занятті спостерігається і екологічне виховання дітей, вихователь пропонує дидактичну гру, де діти вказують, що корисне, а що небезпечне для повітря. Загалом заняття складено відповідно до методики, має логічний хід та розкриває в повній мірі матеріал для засвоєння дітям.

ВИСНОВКИ

В ході написання кваліфікаційної роботи ми:

1) Визначили суть дослідницького методу в ознайомленні з оточуючим світом.

Сучасний погляд на світ та співіснування живої та неживої природи відображений у основних змістових лініях Базового компонента: «Природа планети Земля». Уявлення дітей про довкілля несуть у собі розуміння та сприйняття понять повітря, вода, ґрунт, рослини, тварини, люди, у різноманітності, єднанні, мінливості, розвитку.

Для повноцінного розуміння дошкільнятами логіки у природі, причинно-наслідкових зв'язків необхідно використовувати можливості пошуково-дослідницької діяльності. Діти змалечку прагнуть до активності та пізнання світу, це і зумовлює ефективність використання цього методу. Те що вони хочуть дізнатися, але самотужки не можуть, може відкритися їм в такій діяльності. Така діяльність дає можливість вихователю пояснити матеріал, не лише з використанням наочності та слова, а і продемонструвати явища природи, що значно краще сприймається дитиною. У дітей формуються не лише міцні знання, а і вміння, навички, які в подальшому будуть підґрунтям до самостійної пошуково-дослідницької діяльності.

2) Описали зміст дослідницької діяльності в дошкільному навчальному закладі.

Пошуково-дослідницька діяльність у природі проводиться опираючись на такі принципи:

- пізнання відбувається від простого до складного;
- нові знання формуються на основі вже здобутих та чуттєвому досвіду дітей;
- організація такої діяльності має відповідати темі та природнім змінам(пора року, явища природи);

- доведення дослідів до кінця та обов'язковий результат;
- повторення та ускладнення дослідів для уточнення, поглиблення, закріплення знань;
- підсумок результату дослідів;
- виховання дбайливого ставлення до природи.

Для ефективної організації такої діяльності необхідно використовувати різні прийоми: обстеження, практичні дії з предметами, запитання пошукового характеру, розповіді, пояснення, демонстрація, ілюстрація, художнє слово, ведення щоденників досліджень. Такі прийоми спонукають дитину не лише дослухатися до вихователя, який координує їхню діяльність, а виконувати самостійні дії, аналізувати побачене, шукати причини й зв'язки, робити висновки.

Матеріальна база має забезпечувати всі навчальні завдання, відповідати віковим особливостям дітей, цілям, які ставить вихователь. Якщо всі обладнання, які необхідні для дослідів є, діти краще сприйматимуть інформацію, та легше засвоюватимуть знання. А вихователю буде простіше все організувати. Але існують дослідів, які потребують мінімум обладнання, тому дослідницька діяльність може проводитися при будь-яких обставинах.

3) Охарактеризували структуру дослідів та методику його проведення.

Дослід – це складна пізнавальна діяльність. Вона включає розумові, практичні, перцептивні дії, які поєднуються на різних етапах. Організація дослідів має 4 етапи, кожен з яких однаково важливий. На першому етапі відбувається підготовка до дослідів. Вихователь організує дітей, заохочувати до діяльності, актуалізує знання дітей про об'єкт, явище. Другим етапом є початок дослідів, а саме обговорення думок, висунення припущень (гіпотез) та обдумування умов для дослідів. Третій етап – це безпосередній хід дослідів. Діти відповідно до віку спостерігають, або приєднуються до дослідів. Фіксують результати та обмінюються думками. Четвертий, він же заключний, етап включає в себе рефлексію та обговорення результатів дослідів.

Діти дослідники від народження. Саме дослідження допомагає їм пізнавати навколишній світ. Підготовка дитини до дослідницької діяльності, навчання її вмінь та навичок дослідницького пошуку стає найважливішим завданням сучасної освіти.

4)Провели дослідницьку роботу з дітьми середнього дошкільного віку в ЗДО № 71 «Катеринка» м. Кропивницький.

На основі вивчених матеріалів з теми до дослідження педагогічного досвіду сучасних педагогів, ми розробили та провели два заняття з ознайомлення дітей з довкіллям. Заняття були проведені в середній групі. Діти уважно слухали, виконували всі вказівки, з задоволенням ділилися враженнями. Серед недоліків було те, що кількість дітей досить велика, тому охопити всіх дітей діяльністю складно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабовал Т. І. Природознавство. Цікавий світ навколо нас. 2-га час. Тернопіль: Богдан, 2001. 176 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. Богуш А. М. та ін., Київ: Видавництво, 2012. 26 с.
3. Вашуленко М. С. Мовленнєвий розвиток дошкільників – запорука їхньої наступної успішності .Дитячий садок. – 2004. – №20.– С. 4–5.
4. Веретенникова С. О. Ознайомлення дітей дошкільного віку з природою. Київ: Вища школа, 1979. – 248 с.
5. Вивчення мотивації педагогів до дослідно-експериментальної діяльності. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2014. №7. С. 25-27.
6. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, та ін. – К.: Просвіта, 2001. 416 с.
7. Гавриш Н.В., Лінник О.О., Губанова Н.В. Сучасне заняття в дошкільному закладі : навчально-методичний посібник. Москва : Альма-Матер, 2007 . 495 с.
8. Глухова Н. Формування початкових уявлень про Всесвіт. Дошкільне виховання, 2002. № 1. С. 5–7.
9. Давидова А. Повітря – це життя. Дошкільне виховання, 2016. №3. С. 17-18.
10. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України [голов. ред. В. І. Кремінь]. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
11. Заверуха Б. В. Квіти дванадцяти місяців. Київ: Урожай, 1986. 105 с.
12. Зотова Р. М. Комарова Л. М. Інтегроване заняття як форма узагальнення і систематизації знань дошкільників. Дошкільний навчальний заклад №5 (17), 2008. С. 17–23.
13. Как знакомить дошкольников с природой: [учеб.пособие] / Л. А. Каменева и др. Москва: Просвещение, 1991. 240 с.
14. Книга з природознавства. Основи і методика природознавства: [навч. посіб.] / С. А. Павлович та ін. Київ: Вища школа, 1971 . 312 с.

15. Костюк О. Дослідницько-пошукова діяльність у формуванні пізнавального інтересу дошкільників до природи. Педагогічний пошук. №3 (83). 2014. С. 21.
16. Ладивір С. О. Пізнавальна активність старших дошкільнят: індивідуальні особливості. Дошкільне виховання. 2006. №11. С. 3-6.
17. Лисенко Н. В. Теорія і практика екологічної освіти : дошкільник-педагог : навчально-методичний посібник для ВНЗ. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2009. 400 с.
18. Лисенко Н. В. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Львів: Світ, 1994. 126 с.
19. Максименко С. Д. Общая психология. Москва: Ваклер, 2004. 528 с.
20. Мандруємо екологічною стежиною: дослідницько-експериментальна діяльність дітей дошкільного віку в природі / Авт.-упоряд.: С. Ю. Павлюк, Л. С. Русан, Г. І. Колосінська. Тернопіль : Мандрівець, 2016. 168 с.
21. Методика ознайомлення дітей з природою: Хрестоматія/ [укладач Н.М. Горобаха.]. Київ: Видавничий Дім „Слово”, 2012. 432 с.
22. Миносюк А. Екологія для дошкільнят. Дитячий садок, 2007. № 34. С. 14–16.
23. Михайліченко Т. Інтеграція пошуково-дослідницької діяльності з різними видами діяльності дошкільників. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2010. № 7. С. 42–50.
24. Мухоморіна Л. Пізнання світу разом з дорослими: типи взаємодії . Дошкільне виховання, 1998. № 8. С. 15–18.
25. Николаева С. Н. Методика экологического воспитания дошкольников: Учеб. пособие для студ. средних пед. учеб. заведений. 2. изд., испр. Москва: АCADEMIA, 2001. 183 с.
26. Ніколаєнко С. О. Організація дослідницько-пошукової діяльності з дошкільниками. Київ: [б. в.], 2006. 230 с.
27. Обухова Л. Ф. Детская (возрастная) психология. М., Российское пед. Агентство, 1996. 374 с.

28. Озадовська Л. Шинкарук В. Спостереження. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002. С. 606–742 с.
29. Поддьяков А. Н. Мышление дошкольников в процессе экспериментирования со сложными объектами. Вопросы психологии. 1996. №4. С. 46–48.
30. Поддьяков Н. Н. Новые подходы к исследованию мышления дошкольников. Вопросы психологии. 1985. №2. С. 36–38.
31. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Академвидав, 2004. 456 с.
32. Плохій З. П. Виховання екологічної культури дошкільників. К. : Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2002. С. 8-10.
33. Проводимо дослідно-експериментальну роботу в дошкільному навчальному закладі: покроковий алгоритм // Вихователь-методист дошкільного закладу. 2014. №7. С. 8-10.
34. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». У 2 ч. Ч. І. Від народження до трьох років / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук [та ін.]; наук. керівник О. Л. Кононко. Київ: «МЦФЕР-Україна», 2014. 204 с.
35. Приступ В. В., Штефан Ю. Приступ В.В. Методика ознайомлення дітей з природою. 209 с. URL: https://krempeddoshk.at.ua/ld/1/122_99s.pdf (дата звернення: 21.09.2020)
36. Пустоцвіт Н. О., Плечова. З. Н. Екологічні задачі, ігри та вікторини: [навч. посіб.]. Київ: Наук.думка, 1995. 72 с.
37. Радевич І. Радіють діти первоцвітам. Дошкільне виховання, 2017. №3. С. 24-26.
38. Сироватська А. С., Гричишкін А. І. Азбука квітникаря. – Київ: Урожай, 1993. 272 с.
39. Савенков О. Пробудити дослідника в дитині. Дошкільне виховання. 2013. № 2. С. 2–7.
40. Смаль В. З., Борисова В. З. Історія дошкільної педагогіки (хрестоматія). Київ: Вища школа, 1974. 136 с.

41. Смольникова Г. Нові відкриття – щодня! Дошкільне виховання, 2013. № 3. С. 6.
42. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибр. твори: у 5 т. Київ: Радянська школа, 1977. Т. 3. С. 30–31.
43. Фіцула М. М. Педагогіка. К.: Видавничий центр “Академія”, 2002. 528 с.
44. Швайко Л. Л. Експериментальна діяльність у ДНЗ / Л. Л. Швайко, І. В. Молодупікіна. Харків: «Основа», 2009. – 192 с.
45. Шевцова О. А. Організація пізнавальної діяльності в ДНЗ. Харків: Вид.група «Основа», 2008. 300 с. (Серія «ДНЗ. Вихователю»).
46. Шендерикова Т. Малятам про повітря. Дошкільне виховання, 2010. № 8. С. 21-22.
47. Шумей Т.І., Сергеева І.Л. Маленькі дослідники. Палітра педагога, 2008.№ 5. С. 15–18.
48. Ягупов В. В. Методологія і методика педагогічного дослідження. Педагогіка: [навч. посіб.]. Київ: Либідь, 2000. С. 102–140.
49. Якименко С. І. Формування світогляду у старших дошкільників та молодших школярів в освітньо-інтегрованому середовищі: теорія та практика : монографія. Київ: Видавничий дім «Слово», 2017. 640 с.
50. Яришева Н. Ф. Методика ознайомлення дітей з природою. Київ: Вища школа, 1993. 255 с.

ДОДАТКИ

Додаток А.

Конспект інтегрованого заняття для середньої групи "ТАЄМНИЦІ ПОВІТРЯ"

Мета:

- сприяти розвитку пізнавальних процесів, розвитку мовленнєвої компетентності, вміння відповідати на запитання;
- розвивати мислення, увагу, спостережливість, стимулювати інтерес і допитливість у пізнанні природи;
- вчити робити висновки в процесі дослідницької діяльності;
- виховувати емоційно-позитивне ставлення до пошуково-дослідницької діяльності:
- поглиблювати уявлення про повітря як природне середовище, про властивості повітря;
- виховувати дбайливе ставлення до довкілля.

Попередня робота. Спостереження за рухом хмар, спостереження за рухом повітря (фіранки на вікні). Бесіда про шкідливість вихлопних газів. Читання художніх творів про вітер.

Обладнання. Кулька, трубочки для коктейлю, склянка з водою, віяла, паперові човники, миска з водою, картина-схема «Таємниці повітря», картинки до теми заняття: «Що забруднює повітря?», «Що очищає повітря?».

Хід заняття

I. Вступна частина

1. Оголошення теми, сюрпризний момент.

Вихователь. Перш ніж розпочати заняття, діти, відгадуйте загадку:

Легка, кругленька і барвиста,

Злітає високо в повітря.

Їй дівтора радіє дуже.

Побався нею, любий друже.*(повітряна кулька)*

Вихователь. Повітряна кулька, правильно! Погляньте, яка гарна, легка, барвиста. А ще вона вміє літати. На вашу думку, що у неї всередині? Правильно, це повітря. Тому й називають її Повітряною Кулькою. Хочете познайомитися з ним? (Так.)

2. Бесіда за темою заняття.

Вихователь. Знайте, діти: повітря є всюди й завжди навколо нас (показує рукою) – ось тут, і тут, і там. Але воно особливе, бо ми, хоч як би й хотіли, не бачимо його. Озирніться, погляньте на те, що навколо вас, крізь пальці. Озирніться знову, стуліть долоньки й загляньте всередину їх. (Діти виконують усі рухи за вихователем.) Ви щось бачите? Ні? Я також. Повітря невидиме, прозоре. Та за допомогою невеличких дослідів ми можемо перевірити, що воно є скрізь.

3. Інструктаж з техніки безпеки при проведенні дослідів.

Вихователь. Діти, пригадайте як треба себе поводити при проведенні дослідів.

1. Уважно слухати вихователя, слідкувати за діями.
2. Виконувати всі вказівки.
3. Бути спокійними, уважними, відповідати на всі запитання.
4. Слідкувати за собою та сусідом по парті.

II. Основна частина.

1. Підготовка та проведення дослідів.

Дослід №1. Давайте розглянемо склянку з водою. Ми бачимо лише воду. А тепер я цю воду збовтаю. Що ви бачите? (Діти помічають маленькі бульбашки. Разом роблять висновок, що це повітря). Так, і саме ним дихають у воді риби, молюски, водорості.

Дослід №2. Візьмемо кожен трубочку й дмухнемо крізь неї на долоню. Що ми відчуваємо? (Повітряний струмінь, який проходить крізь трубочку.) А тепер

подмухаємо крізь трубочку у склянку з водою. Що бачимо? (Діти помічають цілу бурю бульбашок). Так, це значить, що в наших легенях завжди є повітря.

Дослід №3. У нашому куточку природи є кімнатні рослини. Давайте візьмемо грудочку землі з горщика і вкинемо її у воду. Що ми там бачимо? (Діти помічають появу бульбашок). Так, цей дослід показує нам, що в землі також є повітря. Якщо ґрунт твердий, то повітря в ньому мало, і рослина, якій повітря необхідне для росту, може загинути. Щоб урятувати її, треба розпушити ґрунт – це називається «сухий полив». А ще в землі живуть черв'яки, жуки, кроти, які теж дихають повітрям.

Вихователь. Тож за допомогою наших дослідів, ми переконалися, що повітря є скрізь. Ми також дихаємо повітрям, так само як і тварини, рослини. Ми вдихаємо і видихаємо його через ніс. Прикладіть долоню до рота. Вдихніть повітря носом і видихніть його ротом. Що ви зараз відчуваєте? (Повітря) Яке повітря ви вдихаєте? (Прохолодне, кімнатної температури) А яке видихаєте? (Тепле) Отже, повітря може бути холодне і тепле.

Вихователь. Та повітря можна ще й відчути. Візьміть віяла й повільно помахайте ними перед обличчям. Повітря починає рухатися і так ви створюєте легенький вітерець. Спрямуйте його собі на ніс, на вухо, на товариша. Тепер рухайте віялом швидше. Ви перетворили легенький вітерець на вітер, який дме дужче, тому що рухається швидше.

Вихователь. А ще вітер може виконувати певну роботу. Зараз ви дізнаєтеся про це. У нас є маленьке озерце з човниками. (Підходять до миски з водою, в якій плавають паперові човники). В озерці зараз тиха, спокійна вода. Що роблять наші човники? (Не рухаються). А тепер ми утворимо вітер і побачимо, що буде з човниками. Погляньте, вони попливли. (Діти створюють вітер, махаючи віялами). Кораблі-вітрильники на морі також плывуть за допомогою вітру. Подумайте, діти, а де ще люди застосовують його силу? (Флюгери, вітряні млини, вітрові електростанції, дельтоплани, пилосос, фен, вентилятор, мікрохвильова піч).

III. Заключна частина.

1. Бесіда про те, що впливає на повітря.

Вихователь. Діти, якщо повітря таке потрібне та корисне для нас, його варто берегти?

А від чого ми можемо його берегти?

Що ми відчуваємо, що повітря чисте? Де ми це можемо відчутти?

А як розуміємо, що повітря забруднене?

2. Дидактична гра «Забруднює/Очищає»

Діти розглядають картинки й називають те, від чого повітря стає брудним і шкідливим(пил, дим від цигарок, від вогнищ, вихлопи від авто) та розглядають картинки і називають очисні для повітря засоби(дерева, трава, квіти, дощ, сніг, пиросос). Діти працюють в парах, об'єднують в групи картинки.

3. Діти розповідають за картиною-схемою.

Вихователь. Ви вже багато дізналися про повітря. То й розкажіть: які таємниці повітря ви відкрили для себе?

На дошці зображена схема про роль повітря, та його властивості. Діти по черзі вказують на кожную з них.

Вихователь. Молодці, ви сьогодні добре працювали та дізналися багато нового. Сподіваюсь, надалі ви будете берегти таке важливе для природи повітря.

Конспект заняття для середньої групи "ЧАРІВНА ПІЩИНКА"

Мета:

- познайомити дітей з властивостями піску;
- допомогти дітям краще пізнати навколишній світ неживої природи;
- створити сприятливі умови для сенсорного сприйняття, вдосконалення таких життєво важливих психічних процесів, як відчуття, які є першими ступенями в пізнанні навколишнього світу;
- через ігри і досліди навчити дітей визначати фізичні властивості піску;
- навчити дітей робити самостійні висновки за результатами обстеження;
- виховувати моральні і духовні якості під час її спілкування з природою.

Обладнання: мультимедійний проектор, вода, пісок, пластиковий посуд, серветки, камінці, лупа, білий папір, фен, пісочниця.

Хід заняття

I. Вступна частина

1. Організаційний момент.

Підготовка до дослідницької діяльності.

Вихователь. Сьогодні в нас буде не звичайне заняття, а ми з вами будемо справжніми дослідниками і працюватимемо як у лабораторії.

- Подивіться, що ви бачите у піалах? (пісок)

- Де ми з вами можемо зустріти пісок? (на морі, на будівництві, на пляжі, на майданчику...)

- А, чи знаєте ви звідки береться пісок?

- Щоб дізнатися ми з вами, як справжні дослідники проведемо перший дослід.

II. Основна частина

Початок досліджень

№1 «Звідки береться пісок»

Матеріал: каміння, аркуші білого паперу, лупа.

Хід досліду:

Візьміть 2 камені і потріть їх над аркушем паперу.

- Як ви думаєте, що це сиплеться?
- Візьміть лупи, розгляньте це.
- Як ми отримали пісок?
- Як у природі з'являється пісок?

Висновок: Вітер, вода руйнують камені, в результаті чого і з'являється пісок.

№2 «З чого складається пісок»

Матеріал: стаканчики з піском, аркуші білого паперу, лупи.

Хід досліду:

Насипте пісок на листок паперу, з допомогою лупи розгляньте його.

- З чого складається пісок? (зерняток - піщинок)
- Як виглядають піщинки?
- Схожі піщинки одна на іншу?

Щоб вийшла велика гірка піску потрібно дуже багато піску.

Висновок: Пісок складається з дрібних піщинок, які не прилипають одна до одної.

-А, чи любите ви бавитися з піском?

-Давайте ми з вами проведемо ще один експеримент і дізнаємось чи легко сиплеться пісок.

№3 «Легко сиплеться пісок»

Матеріал: підноси з піском.

Хід досліду:

Запропонувати набрати в кулачок жменю піску і випустити його маленькою цівкою.

- Чи легко він сиплеться?

Висновок: сухий пісок легко сиплеться і розсипається на порох.

Вихователь. Щоб перейти до наступного експерименту пропоную відгадати загадку.

Без рук, без ніг,

По полю гуляє,

Співає, дерева ламає,

До землі траву прихиляє.(вітер)

Вихователь. Скажіть, чи можемо ми при сильному вітрі бавитися з піском?

-Давайте перевіримо.

№4 «Чому при сильному вітрі незручно грати з піском»

Матеріал: «пісочниця» - банку з насипаним тонким шаром піску, фен.

Хід досліду:

Розглядання заготовленої «пісочниці». Створюю «ураган» за допомогою фену.
(проводить педагог)

- Що відбувається і чому?

Висновок: Піщинки маленькі, легкі, не прилипають один до одного, вони не можуть утриматися ні одна біля одної, ні за землі при сильному струмені повітря.

Вихователь. Щоб перейти до наступного експерименту пропоную відгадати наступне явище за допомогою якого ми дізнаємось щось нове про пісок, але щоб відгадати це явище вам потрібно заплющити очі і відгадати його на слух. (запис дзюркоту води)

Як ви думаєте що трапиться з піском, якщо ми добавимо вода?

№5 «Куди зникла вода?»

Матеріал: піали з піском і водою.

Хід досліду:

В піалу з піском наллємо води. Торкнемося пісок.

- Яким він став?
- Куди зникла вода?

Висновок: вода швидко вбирається в пісок.

№6 «На мокрому піску залишаються сліди, відбитки»

Матеріал: підноси з мокрим і сухим піском.

Хід досліду:

Запропонувати на сухому піску залишити відбитки долоньок.

- Добре видно відбитки?

Вихователь змочує пісок, перемішує його, рівняє, пропонує на мокрому піску залишити відбитки долоньок.

- Тепер виходить? Подивіться, видно кожен пальчик.

Висновок: На мокрому піску залишаються сліди, відбитки (він через вологість тримає форму, піщинки зліплюються), а на сухому немає.

Вихователь. Ще за допомогою піску можна малювати.

Переглянемо відео (youtube - Пісочна анімація, пісочне шоу, малюнки на піску)

III. Заключна частина

Обговорення результатів досліджень.

(діти стають навколо пісочниці)

Вихователь. Звідки береться пісок? (Вітер і вода руйнують камені і з'являється пісок)

-З чого складається пісок? (З маленьких піщинок)

-Що відбувається під час сильного вітру з піском? (Він розсипається і не може утриматися ні за землю, ні за будь-що, тому що піщинки сухого піску маленькі і легкі)

-Що відбувається з водою, коли вона потрапляє до піску? (Вода швидко вбирається в пісок)

- На якому піску залишаються чіткіші відбитки? (На мокрому)

- А, яким піском можна малювати? (Сухим)

Дякую за роботи, ви були прекрасними дослідниками.